

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський промислово-економічний коледж
Київського національного університету технологій та дизайну

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора з НР

_____ С.В.Бондаренко

_____ 20__ р.

**Методичне забезпечення
практичних занять з дисципліни Рисунок
для студентів 2,3,4 курсу спеціальності
5.02020701 «Дизайн»**

Уклав

Ширай Т.М.

Розглянуто на засіданні

циклової комісії

живопису та дизайну

Протокол №__ від _____ 20__ року

Голова циклової комісії

Інструкція для виконання практичної роботи №1

Тема: Засоби виконання художньо-графічних робіт.

1 Мета: Ознайомитися з засобами виконання художньо-графічних робіт.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Графіка - це вид образотворчого мистецтва. Термін графіка походить від грецького слова графо, що означає писати, креслити, шкребти. Графічні твори, на відміну від живописних, передають найголовніше без зайвих деталей. Вони ніби відображають ідею твору. Графічні роботи можуть бути виконані чорно-білими, іноді кольоровими. У результаті навколишній світ у графіці дуже виразний, але дещо умовний, образний. Самостійні, окремі твори називають станковою графікою. Кілька станкових аркушів, об'єднаних спільною ідеєю, становлять графічну серію.

4 Хід роботи:

4.1 Виконати серію ескізів олівцем.

4.2 Виконати серію ескізів вуглем.

4.3 Виконати серію ескізів сангіною.

5 Висновки: Зображення може бути створене олівцем, вуглем, тушшю, сангіною (червоно-коричневим олівцем, виготовленим з особливого сорту глини) та іншими засобами.

6 Контрольні питання:

1 Як виконуються художньо-графічні роботи?

2 Які бувають графічні техніки?

3 Що таке сангіна?

Література

1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №2

Тема: Закономірності візуального сприйняття рисунку.

1 Мета: Ознайомитися з закономірністю візуального сприйняття рисунку.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості:

Рисунок, служить найтоншим інструментом художника для вираження художніх задумів, в той же час і засіб вивчення дійсності у всьому її нескінченному різноманітті. І кожен художник пізнає світ, мислить, творить за допомогою рисунка. Навчити художника вільно рисувати, від себе і по пам'яті-завдання першорядної важливості для коледжу і навчати цьому студента потрібно з самого початку. Рисунок по пам'яті проводиться після кожної тривалої постановки на перших двох курсах. Рисунок з вивчення натури, її побудови, пропорцій, конструктивних зв'язків і рисунок по пам'яті-все в кінцевому підсумку взаємопов'язане, ці два види рисунка не можна відокремлювати один від одного.

Якщо студент, рисує голову, не розуміє суті побудови черепа, не може конструктивно зв'язати одну частину з іншого, не відчуває характеру моделі,

не може довго простудіювати модель, вирішити задачу зображення живої форми в просторі, він не зможе рисувати по пам'яті.

Вірні і правдиві рисунки по пам'яті - це підсумок тривалого нескінченного тренування зорової пам'яті художника, це підсумок його знань.

Різноманітні методичні способи і прийоми розвитку зорової пам'яті: щотижневі начерки в майстерні і в аудиторії з анатомії в присутності педагога, додаткові самостійні зарисовки на вулиці, в зоопарку, на ринку, з прочитаного в оповіданнях - фігур і груп людей, ландшафтів, інтер'єру-і багато іншого.

Після тривалої роботи з живою моделлю, завершивши у всіх деталях рисунок, студент останні дві години постановки рисує ту ж голову по пам'яті.

4 Хід роботи:

4.2 Вивчити закономірності візуального сприйняття рисунку.

5 Висновки: Вірні і правдиві рисунки по пам'яті - це підсумок тривалого нескінченного тренування зорової пам'яті художника, це підсумок його знань.

Різноманітні методичні способи і прийоми розвитку зорової пам'яті: щотижневі начерки в майстерні і в аудиторії з анатомії в присутності педагога, додаткові самостійні зарисовки на вулиці, в зоопарку, на ринку, з прочитаного в оповіданнях - фігур і груп людей, ландшафтів, інтер'єру-і багато іншого.

Після тривалої роботи з живою моделлю, завершивши у всіх деталях рисунок, студент останні дві години постановки рисує ту ж голову по пам'яті.

6 Контрольні питання:

6.1 Які закономірності сприйняття рисунку?

6.2 На якому етапі робиться рисунок по пам'яті?

Література:

1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе

- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №3-4

Тема: Особливості зображення форми, об'єму та конструкції предметів
Лінійно-конструктивне зображення куба. Об'ємно-просторове рішення куба за допомогою тону

1 Мета: Ознайомитися з особливостями зображення форми, об'єму та конструкції предметів. Навчитися лінійно-конструктивному зображенню куба. Навчитися передавати об'ємно-просторове рішення куба за допомогою тону

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: При побудові та уточнення руху сторін, дотримуючись пропорції не можна забувати про лінійно-повітряну перспективу. На рисунках можна простежити за методикою побудови куба за допомогою широко поширеного способу візування, допоміжних горизонтальних і вертикальних ліній побудови, використовуючи принцип побудови через дві крайні точки. Спосіб візування олівцем полягає в наступному: бажаючи визначити основні пропорції куба, паралелепіпеда або іншого тіла, рисувальник на витягнутій руці вертикально тримає олівець, закриває одне око і стежить за тим, щоб верхній кінець олівця збігся з верхньою гранню куба. Потім, рухаючи по олівцю великий палець, встановлюємо його ніготь на лінію нижнього краю паралелепіпеда. Довжина олівця від його верхнього кінця до нігтя буде проєкційною величиною паралелепіпеда. Повернувши кисть руки вліво, маємо олівець горизонтально

(при цьому великий палець не рухаємо, положення тіла і руки також не змінюються), підводимо олівець у напрямі паралелепіпеда з його двома видимими площинами і визначаємо її величину відносно висоти. Це ж співвідношення величин висоти до ширини треба відкласти на рисунку, враховуючи їх різницю.

Спосіб перспективного побудови куба, що лежить в різних положеннях по відношенню до рисуючому, нижче і вище лінії горизонту.

Все побудова виконано тонкими допоміжними лініями. Тому, щоб закінчити рисунок, необхідно посилити лінії ребер каркасного куба, залишивши на рисунку з числа допоміжних ліній тільки лінії, спрямовані до точок сходу, а також лінію горизонту; залишені допоміжні лінії дають можливість проконтролювати правильність перспективного побудови.

Посилення побудови куба проводиться поступово пом'якшується, як би йдуть в глибину лініями, так як те, що знаходиться далі від рисувальника, має бути м'якше, ніж на першому плані. Це дає велику глибину і виразительність рисунку.

4 Хід роботи:

4.1 Особливості зображення форми, об'єму та конструкції предметів.

4.2 Виконати лінійно-конструктивне зображення куба.

4.3 Виконати об'ємно-просторове рішення куба за допомогою тону.

5 Висновки: Приступаючи до рисунка з натури, насамперед повинні уважно ознайомитися з зображуваними предметами. Побудова куба є підсумком теоретичних завдань по лінійній перспективі. Мета першого практичного завдання – за допомогою лінійної перспективи, без застосування тону, побудувати куб, зберігаючи всі лінії побудови, а також опорні й допоміжні точки і лінії.

6 Контрольні питання:

6.1 З чого треба починати будову куба?

6.2 Як знайти геометричний центр?

Література

1 Норлинг Э. Объемный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №5-6

Тема: Лінійно-конструктивне зображення циліндра. Об'ємно-просторове рішення циліндра за допомогою тону

1 Мета: Навчитися передавати лінійно-конструктивне зображення циліндра та об'ємно-просторове рішення циліндра за допомогою тону

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Циліндр

Циліндр також є геометричним примітивом. Форма циліндра утворюється прямокутним січенням, поверненим в просторі на 360 градусів навколо осі. Функцію осі виконує одна зі сторін цього прямокутного перетину. Якщо розглянути форми перерізу циліндра (а їх дві), то одна з них являє собою прямокутник, а інша - коло.

Щоб побудувати циліндр, що знаходиться вертикально, треба провести вертикальну осьову лінію, відкласти на осі пропорційний відрізок, рівний висоті циліндра. Далі через крайні точки відрізка провести дві горизонтальні. Рисунок циліндра осьової лінії, строго перпендикулярні вертикальній. На горизонтальних осьових лініях відкладіть пропорційні відрізки, рівні ширині циліндра, так, щоб вертикальна осьова лінія ділила ці відрізки порівну. З'єднайте крайні точки горизонтальних відрізків між собою. Отримайте двомірну прямокутну фігуру з відносинами сторін, подібним сторонам циліндра.

4 Хід роботи:

4.1 Виконати лінійно-конструктивне зображення циліндра.

4.2 Виконати об'ємно-просторове рішення циліндра за допомогою тону.

5 Висновки: Вертикально розташований циліндр візьміть в положенні нижче за лінію горизонту використовується той же принцип, що і куба. Виконаєте перерізи, необхідні для розкриття конструкції циліндра. Впишіть у верхню і нижню площині квадрата кола. Це будуть еліпси. Потім поведіть твірні циліндра, з'єднавши крайні точки великих осей еліпсів вертикальними лініями.

6 Контрольні питання:

6.1 Як правильно будувати циліндр?

6.2 З чого починати?

6.3 Лінійно-конструктивне зображення циліндра?

Література:

1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе

8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил

9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.

11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.

13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.

14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.

15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №7-8

Тема: Лінійно-конструктивне зображення конуса . Об'ємно-просторове рішення конуса за допомогою тону

1 Мета: Навчитися передавати лінійно-конструктивне зображення конуса та об'ємно-просторове рішення конуса за допомогою тону

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 альбом для рисування;
- 2.2 простий олівець;
- 2.3 гумка;
- 2.4 серветки для витирання рук.

3 Теоретичні відомості:

Конус визначається радіусом окружності підстави і точкою вершини, тому при його побудові так як і при побудові конструкції циліндра, роботу слід починати з побудови кіл основами в перспективному ракурсі.

Побудуємо коло (еліпс) підставі конуса, необхідно визначити його вершину. Для чого від центру підстави еліпса проводять вгору вертикальну лінію - вісь врагценіл, перпендикулярну до великої осі еліпса. Визначивши вісь конуса з урахуванням його пропорції, відзначають точкою його вершину. На окружності підстави симетрично намічають просторові точки, які утворюють і з'єднують їх з точкою вершини конуса. При зображенні конуса в горизонтальному положенні, незалежно від кута повороту і ракурсів, слід виходити з того, що поверхня кола підстави конуса завжди повинна бути перпендикулярна осі обертання. Тому велику вісь еліпса, вписаного в квадрат підстави конуса, необхідно будувати на лініях, проведених під прямим кутом до осі конуса. Торкаючись побудови усіченого конуса, потрібно відзначити, що він, як і циліндр, визначається нижнім і верхнім підставами і їх взаємним розташуванням, лише з тон різницею, що діаметри цих підставі різні, а великі осі еліпса по відношенню до осі конуса розташовуються як і раніше під прямим кутом, за винятком випадків, коли січна площина проходить під іншими кутами.

Головне в малюванні — це проекція задуманого об'єкта та подання його в геометричних фігурах.

Треба нарисувати прямокутну площину, вид збоку, яка послужить основою під еліпс циліндра. Тіла обертання характеризуються віссю, радіусами підставі н конструкторнншн точками утворює поверхні тіл. Щоб краще розібратися в принципах конструктивної побудови форми циліндра і конуса, де вони зображені у вигляді прозорих дротяних моделей. На рисунках, ясно виражені конструктивна основа і об'ємно - просторова характеристика форми предметів. Завдання полягає в тому, щоб навчитися грамотно і правильно зображати рисунок на площині. Для цього необхідно засвоїти основні принципи та способи конструктивної побудови таких зображень.

Перш ніж перейти до побудови тіл обертання необхідно звернути увагу на одну обставину. У зображенні тіл обертання одним з найбільш складних елементів є рисування кіл їх підставі в перспективі. Для наочності наведено рис.46 + де показані типові помилки допускаються студентами при малюванні підставі циліндрів. Так, заснування першого являє собою фігуру з двох дуг, що утворюють при перетині гострі кути по краях. Щоб уникнути подібних помилок, спробуємо виконати наступну роботу. Виріжемо з картону круг, вставимо по його краях симетрично дві кнопки з пластмасовому головкою. Потім, тримаючи великим і вказівним пальцями головки кнопок, розглянемо коло в різних похилих положеннях. Обертаючи його уздовж осі, ми побачимо, як окружність змінює форму, перекручуючи з кола в більш вузьку фігуру. Але як би ми повертали коло, він ніколи не утворює кутів, а приймає форму замкнутої кривої з плавним бічним контуром. Для прикладу розглянемо рисунок колій, розташованих в різному перспективному ракурсі. Залежно від положення кільця в ракурсі, їх форма поступово змінюється. Чим вище лінія горизонту, тим більше розширюється кільце (коло, окружність) і навпаки, у міру наближення до лінії горизонту кільце звужується, перетворюючись поступово в форму у вигляді прямої лінії, коли лінія горизонту (рівень очі) виявиться на одному рівні з кільцем.

4 Хід роботи:

4.1 Виконати лінійно-конструктивне зображення конуса.

4.2 Виконати об'ємно-просторове рішення конуса за допомогою тону.

5 Висновок: Для виявлення обсягу предметів спочатку слід визначити їх світлотіньові контрасти, а потім - півтони. Легким дотиком олівця на папері позначаються межі власних і падаючих тіней, після чого приступають до прокладання тоном тіньових ділянок. Після цього можна прокласти півтони, одночасно посилюючи як кордони власних тіней, так і самі тіні. Не можна забувати, що робота над виявленням обсягу предмета тоном - це перш за все, ліплення форми предметів з його допомогою. Падаючі тіні завжди темніше власних, особливо від найбільш близько розташованих до вас предметів. Працюючи тоном, необхідно постійно порівнювати світлотіньові відносини предметів один з одним, уточнювати їх пропорції, стежити за змішанням предметів (компонуванням) і перспективними змінами. Головне в роботі тоном - це виявлення форми предметів і вміння працювати тональними відносинами.

Рисування тоном вимагає розвиненого почуття форми н цільного бачення. При штриховці доцільно класти тон штрихами за формою предмета. Напрямок штрихування в рисунку дає хорошу можливість домогтися об'ємності форми предмета.

Переходячи до детального опрацювання форми предметів, не можна забувати, що деталі підпорядковані загальному цілому, в іншому випадку вони будуть роздробленими.

6 Контрольні питання:

6.1 З чого починати рисування конусу?

6.2 Методи вирішення об'ємно-просторового рішення конуса за допомогою тону?

Література

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№9-12

Тема: Рисунок натюрморту з геометричних предметів. Виконання натюрморту з геометричних предметів (куб, циліндр, конус).Композиційна, та конструктивна будова натюрморту. Тональне рішення натюрморту з геометричних предметів

1 Мета: Навчитися виконувати натюрморт з геометричних предметів (куб, циліндр, конус). Вивчити прийоми композиції та конструктивну будову натюрморту. Навчитися виконувати тональне рішення натюрморту з геометричних предметів

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 Папір А 4, А 3.

2.2 Фарби гуаш.

2.3 Пензлі.

3 Теоретичні відомості: Під формою предмета слід розуміти геометричність. Сутність поверхні предмета, що характеризує його зовнішній вигляд. Всякий предмет або об'єкт в природі, від мікрочастинок до гігантських космічних тіл, має свою форму.

Циліндр - це геометричне тіло, форма якого складається з трьох поверхонь: з них дві плоскі і однакові по конфігурації - кола, і одна, сполучаюча обидва кола, бічна - циліндрична.

Щоб зрозуміти, що таке циліндр, корисно подивитися, як створюється його форма. Для цієї мети використовується дротова каркасна модель чотирикутника, яку треба обертати навколо однієї зі сторін його, як на осі. При цьому слід розуміти, що таке вісь обертання і що вісь обертання (вона ж вісь циліндра) завжди перпендикулярна площинам кіл, підстав циліндра. Циліндричні форми можуть бути дуже різні на вигляд, наприклад, стакан, коробка від вакци, барабан, відро, відрізок водостічної труби, консервна банка і т. д.

Різноманітність форм, що зустрічаються серед оточуючих нас предметів, відбувається від різниці у відносинах між розмірами діаметра основи циліндра і його висотою.

Рисунок циліндра починається з вивчення його конструкції, і для цієї мети застосовується каркасна прозора модель, на якій ясно видно будова циліндра.

Головне в рисунку куба - задати тривимірність, побудувати його основу з урахуванням перспективного скорочення і ракурсу. А далі просто майже механічно побудувати всі межі, дотримуючись пропорцій і перспективну паралельності ліній, що сходяться в точці на лінії горизонту. Звичайно, для того, щоб все це виконати, рисунок куба повинен виглядати конструкцією або, іншими словами, прозорим каркасом.

4Хід роботи:

4.1 Підготувати аркуш паперу формату А3.

4.2 Визначитися з положенням листа (вертикальний або горизонтальний) за допомогою рамочки.

4.3 В правому куті листа виконати маленький зарисовок для визначення композиції та тональних співвідношень.

4.4 Відтворити знайдену композицію в форматі листа з уточненнями крайніх точок та загальної маси предметів.

4.5 Виконати конструктивну побудову натюрморту з геометричних предметів.

4.6 Виявити загальні власні тіні та падаючі тіні.

- 4.7 Виконати тональний рисунок та виявити об'єм та просторовість предметів.
- 4.8 Виявити композиційний центр та основні світлотіньові контрасти на передньому плані.
- 4.9 Узагальнити роботу.

5 Висновки: Завдяки виявленню світлотіньового рішення напрямку освітлення можна передати просторовість та об'ємність форм. В двохвимірному просторі (висота, ширина) створити трьохвимірний простір (висота, ширина, глибина). Чим ближче до нас знаходиться об'єкт тим активніше та контрастніше виявлений перелом форм.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як знайти композиційний центр натюрморту?
- 6.2 Як передати об'ємність форм в двохвимірному просторі?
- 6.3 Як виявити конструктивність предметів?
- 6.4 Закон тональної перспективи?
- 6.5 Закон лінійної перспективи?

Література

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №13-16

Тема: Виконання натюрморту з групи геометричних тіл (куб, куля, піраміда)

1 Мета: Ознайомитися з виконанням натюрморту з групи геометричних тіл (куб, куля, піраміда). Навчитися виконувати композиційне рішення натюрморту. Навчитися виконувати конструктивну будову натюрморту та передавати тональне рішення натюрморту

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 Папір А 4, А 3.

2.2 Геометричні тіла (куб, куля, піраміда).

2.3 Олівці.

3 Теоретичні відомості: Під формою предмета слід розуміти геометричність. Сутність поверхні предмета, що характеризує його зовнішній вигляд. Всякий предмет або об'єкт в природі, від мікрочастинок до гігантських космічних тіл, має свою форму.

1 етап. Компонування, розміщення групи предметів на площині аркуша.

Намітивши на аркуші паперу розташування групи предметів, слід приступити до визначення розмірів окремих предметів. Слід намітити легкими лініями основні контури куба і циліндра.

2 етап. Перспективна побудова конструкцій об'ємних тіл. Остаточо визначивши пропорційні величини куба і циліндра, слід перейти до перспективного побудови їх конструкції з урахуванням лінії горизонту.

Вірно визначивши місця предметів, з листом даного ракурсу, слід намітити вертикальні ребра куба з видимого положення підстави циліндра разом з напрямком його осі. Слідом за цим потрібно уточнити напрямок горизонтальних ребер куба і контурних утворень циліндра.

При цьому необхідно пам'ятати, що предмети, розташовані на площині в залежності від їх положення по відношенню до вас матимуть свої точки сходу на лінії горизонту. Для їх уточнення слід зробити перевірку кількома допоміжними лініями, що йдуть до точки сходу від горизонтальних ребер куба і контурних образних точок циліндра. Важливо приділяти особливу увагу пропорційному співвідношенню частин предметів між собою і з цілим, так як правильно взяті пропорції на рисунку багато в чому визначають результат всієї роботи над побудовою зображення усього малюнка в цілому. Щоб простежити за ходом побудови окремого предмета, потрібно промальовувати легкими лініями всі його основні контури, а потім нанести на тінюві ділянки легку світлотінь, тим самим готуючи рисунок до повного світотонального опрацювання форм. Перш чим перейти до світотонального опрацювання форм, необхідно перевірити правильність рішення попередніх

етапів роботи. Від того, наскільки правильно побудований і підготовлений рисунок до завершального етапу буде залежати подальший хід роботи. У міру завершення двох перших етапів роботи не слід вважати рисунок остаточним і безпомилковим, та в процесі рисування, як правило, допускаються помилки.

У будь-якому рисунку цінується не тільки вміння побудувати форму, а й вміння надати рисунку виразність, а виразність рисунку багато в чому залежить від правильного рішення тональних завдань. Тон в рисунку слід вводити поступово, прокладаючи основні тінєві ділянки заздалегідь.

4 Хід роботи:

4.1 Підготувати аркуш паперу формату А3.

4.2 Визначитися з положенням листа (вертикальний або горизонтальний) за допомогою рамочки.

4.3 В правому куті листа виконати маленький зарисовок для визначення композиції та тональних співвідношень.

4.4 Відтворити знайдену композицію в форматі листа з уточненнями крайніх точок та загальної маси предметів.

4.5 Виконати конструктивну побудову натюрморту з геометричних предметів.

4.6 Виявити загальні власні тінє та падаючі тінє.

4.7 Виконати тональний рисунок та виявити об'єм та просторовість предметів.

4.8 Виявити композиційний центр та основні світлотінєві контрасти на передньому плані.

4.9 Узагальнити роботу.

5 Висновки: Завдяки виявленню світлотінєвого рішення напрямку освітлення можна передати просторовість та об'ємність форм. В двохвимірному просторі (висота, ширина) створити трьохвимірний простір (висота, ширина, глибина). Чим ближче до нас знаходиться об'єкт тим активніше та контрастніше виявлений перелом форм.

6 Контрольні питання:

6.1 Як знайти композиційний центр натюрморту?

6.2 Як передати об'ємність форм в двохвимірному просторі?

6.3 Як виявити конструктивність предметів?

6.4 Закон тональної перспективи?

6.5 Закон лінійної перспективи?

6.6 Як будувати кулю?

6.7 Побудова еліпса?

Література

1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №17-20

Тема: Зображення драпіровок. Зображення драпіровок, що вільно спадають. Композиційне рішення. Виявлення лінійно-конструктивної будови складок драперії. Та їх пластичність. Виявлення світлотіні та матеріальності драперії

1 Мета: Вивчити особливості зображення драпіровок, що вільно спадають. Навчитися знаходити композиційне рішення. Виявляти лінійно-конструктивну будову складок драперії та їх пластичність. Навчитися виявляти світлотінь та матеріальність драперії

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Для того, щоб грамотно і послідовно передавати драпірування і складки в зображенні натюрморту, інтер'єру або одягу

людини, студентам необхідно дати поняття не тільки про закономірності формоутворення складок, про залежність форми складок від поверхні, яку вона покриває або спадає з неї, а й навчити розпізнавати типові форми складок, розуміти їх структуру. Візьміть м'який матеріал - вугілля, сангін у і порисуйте начерки, пошуки своєї композиції. Подивіться на рисунок справа. Тут використана тонка тканина. Можете використовувати як предмети побуту, так і ті геометричні фігури, які у вас вже є і спостерігайте, як драпірування взаємодіє з навколишнім світом, вашими предметами.

Драпірування вільно звисає зі стільця вниз, на її шляху зустрічається чітка геометрична форма - куб. Драпірування лягає на площину куба і чітко видно, як повторює його форму. Далі драпірування спускається нижче і зустрічає ще одну площину стільця. Зупиняється там, але незабаром підходить до обриву горизонтальній площині, окреслює угідь і спрямовується вниз.

Хід роботи: намічайте загальний обсяг в листі, далі місце основних площин як драпірування, так і тих предметів, які беруть участь у вашій композиції. Далі розбираємо конструктивно. Промальовувати і невидимі грані, або помічайте, для правильної побудови це потрібно робити. Не забувайте про пошук пропорційних співвідношень і про перспективу.

Ближні до нас межі і кути виділяємо. На зламах форм робимо акценти. Подивіться на те, як я намічаю драпірування. Де форма статична і на далекому плані-я не акцентую. Якщо-ж потрібно показати, як рухається драпірування вниз, огинаючи предмети або площині, які зустрічає на своєму шляху, то це вже динаміка, рух, дія - це потрібно показати і виділити. І чим ближче до нас, тим виразніше. Я акцентую увагу на зламах драпіровки- як вона спокійно лежить на кубі і ось уже зустрічає грань куба, ламається і спадає далі. Поробіть кілька таких пошуків, змінюючи вид драпірування і її розташування в композиції. Можна ще просто рисувати, як вона звисає зі стіни.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати рисунок драпіровки.

4.2 Виконати рисунок драпіровки, що вільно спадають.

4.3 Вирішити композиційне рішення.

4.4 Виявити лінійно-конструктивну будову складок драперії та їх пластичність.

4.5 Виявити світлотіні та матеріальність драперії.

5 Висновки: Рисування драпіровок грає величезну роль в навчальному процесі. Адже вміння правильно передавати їх специфічну форму можна лише тоді, коли студент логічно і просторово мислить. Важливо постійно аналізувати в процесі рисування, які сили беруть участь в утворенні тієї чи іншої форми, яке місце вона займає в просторі. Але ж все це якраз і свідчить про оволодіння початковою грамотою образотворчого мистецтва, без якої неможливий подальший творчість.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як правильно зобразити тіні на драпіровках?
- 6.2 Як передати матеріальність тканини?
- 6.3 Які властивості має графіт?
- 6.4 Як передати характерний рух складок?
- 6.5 Чи потрібно фіксувати рисунок олівцем?
- 6.6 Який папір використовується для рисунку?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№21-24

Тема: Зображення драпіровки на кулі. Композиційне рішення зображення. Конструктивна будова зображення. Передача об'єму та матеріальності в предметах

1 Мета: Навчитися методам зображення драпіровки на кулі. Ознайомитися з пошуком композиційного рішення зображення. Навчитися виявляти

конструктивну будову зображення. Навчитися передавати об'єм та матеріальність в предметах

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Драпірування має висоту (глибину), ширину і довжину. Об'ємні форми драпірування-це вигини складок, спрямовані від лицьової сторони тканини до виворітного і від виворітного до лицьової. Потрібно звернути увагу на те, що висота складок до низу драпірування поступово збільшується, так як тяжкість матеріалу надає їм більший вигин. Поверхня найбільшою опуклості утворює виступаючі форми складок (гребені), а поверхню найбільшої глибини - запалі форми складок. Відстань то запалими частини до виступаючої є і висотою і глибиною складки. Найкраще так розташувати тканину, щоб частина її перебувала у висячому положенні, а інша лежала або на підлозі або на сидінні крісла. При такому розподілі складок вони придбають найбільш різноманітний характер. Однак слід уникати дрібних складок, надмірно ускладнюють роботу над рисунком. Щоб складки читалися ясніше, слід вибирати для драпірування гладку, що не мнеться і без візерунків тканину. Тканина і інші предмети постановки повинні контрастувати один з одним по тону, це полегшить учням рішення поставлених завдань.

Перш за все слід пояснити учням, що сама по собі тканина ще не є формою. Вона має дві поверхні - передню і виворіт. Тканина має здатність утворювати складки, а отже, і приймати різний рельєф, який залежить від умов, в яких знаходиться тканина.

При цьому тканина може повертатися до глядача не тільки лицьовою стороною, але і виворотом. Наприклад: розкладена скатертина, що лежить на столі, повторює горизонтальну поверхню кришки столу, не утворюючи ніякого рельєфу.

4 Зміст роботи :

1 Компонування загальної маси драпіровки на форматі листа.

2 Початок роботи від загального до конкретного.

3 Виконується характерний рух складок великих мас.

4 Виявляються власні тіні та падаючі тіні.

5 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр драпіровки.

6 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Завдяки виконанню рисунку драперії на кулі можна вивчити, як змінюється характер складок по відношенню до форми, на якій вона лежить, виявити її пластичність, матеріальність завдяки штрихом по формі та лінійної і тональної перспективи.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які властивості має графіт?
- 6.2 Як передати характерний рух складок?
- 6.3 Чи потрібно фіксувати рисунок олівцем?
- 6.4 Який папір використовується для рисунку?
- 6.5 Як виявити еліпс при побудові кулі?
- 6.6 Як виявити еліпс з власною тінню за допомогою направлення освітлення?
- 6.7 Як властивість тканини, яка лежить на кулі?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №25-28

Тема: Зображення драпіровки м'яким матеріалом (сангіна, вугілля).

Зображення тонкої світлої драпіровки на тонованому папері. Зображення грубої драпіровки на білому папері. Аналіз та порівняння матеріальності та контрасту фактури методів зображення драпіровки.

1 Мета: Навчитися методам зображення драпіровки м'яким матеріалом (сангіна, вугілля). Навчитися зображенню тонкої світлої драпіровки на тонованому папері. Вивчити особливості зображення грубої драпіровки на білому папері. Ознайомитися з методами аналізу та порівняння матеріальності та контрасту фактури методів зображення драпіровки.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 сангіна, вугілля;

2.3 знімаючі вугілля засоби.

3 Теоретичні відомості: Натуральна сангіна - продукт мінерального походження, складається з глинистої речовини, пофарбованого безводної окисом заліза, яка залягає з вулканічних породах, має природний випал. Для начерків можна використовувати папір нижчих сортів, по можливості зернисту, годиться і обгортковий папір. Часто студенти рисують сангіною в поєднанні з іншими матеріалами, наприклад з вугіллям, олівцем, крейдою, на картоні, тонованих паперах, краще сірих, блакитних, зелених та інших кольорів холодних відтінків, нею можна працювати і на ґрунтованому полотні. Растушовки застосовують з тонкої шкіри, замші або паперу, а також вживають ганчірки і вату, для ослаблення тіней використовують стерті під кутом жорсткі щетини кисті. Стирають сангіну м'якими гумками і жорсткими типу радоль. Слід пам'ятати, що від зайвого тертя папір стає ворсистим і на ньому працювати далі стає все важче.

Простим вугіллям можна рисувати на папері, картоні, полотні та інших матеріалах, придатних для малюнка. Вугілля продається в магазинах для художників, але його можна приготувати й самому. Взнявши пучок березових, горіхових або вербових прутиків, обмазати їх глиною і покласти в піч, найкраще на вугілля розпалене. Таким чином можна приготувати вуглинки різної товщини і форми. Малювальні вуглинки повинні бути різні за розміром і формою, так як малюнки за своїми розмірами бувають великі і малі. При роботі вугіллям слід користуватися шорстким зернистим папером, можна і щільною креслярської, злегка протертою дрібним наждаком або жорсткою гумкою.

4 Зміст роботи:

4.1 Компонування загальної маси драпіровки на форматі листа.

4.2 Початок роботи від загального до конкретного.

4.3 Виконується характерний рух складок великих мас.

4.4 Виявляються власні тіні та падаючі тіні.

4.5 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр драпіровки.

4.6 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Завдяки техніці м'яким матеріалом можна виконувати графічну роботу швидко і з великою кількістю напівтонів. Завдяки своїм якостям вугілля до сих пір залишається зручним матеріалом малюнка і широко застосовується сучасними художниками, а для малюнка на полотні під живопис служить основним матеріалом. Також можна поєднувати вугілля та сангін з білою крейдою для того, щоб виявити світлові частини та білки.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які властивості має м'який матеріал?
- 6.2 Як передати характерний рух складок?
- 6.3 Чи потрібно фіксувати м'який матеріал? Якщо так, то чим?
- 6.4 Який папір використовується для рисунку м'яким матеріалом?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок. - М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №29-31

Тема: Зображення драпіровки в графічній техніці туш, перо. Зображення світлої тканини (матеріальності тканини). Зображення темної тканини (матеріальності тканини).

1 Мета: Ознайомитися з методом зображення драпіровки в графічній техніці туш, еро. Ознайомитися з виконанням зображення світлої та темної тканини . Навчитися передавати матеріальність тканини.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 туш, перо;

3 Теоретичні відомості: Перо як інструмент рисування своїми багатими можливостями з давніх пір привертало до себе увагу художників.

Перо є відмінною школою виховання руки і очі. Помилки в рисунку, легко виправляються при малюванні іншими матеріалами, при роботі пером майже непоправні. Ця обставина змушує художника бути особливо уважним і обережним при проведенні лінії. Тому техніка рисунка пером особливо корисна студентам та молодим художникам як відмінну школу тренування вірності руки, точності ока. Рисунок можна виконувати пір'ям різної твердості і розміру. Змінюючи тиск, можна з будь-якого пера витягти лінії різної товщини. Використовуючи в одному і тому ж рисунку різні прийоми перової техніки, домагаються виняткового різноманітності і великої виразності зображення. Сталеве перо дає тонку, суху лінію; лінія ж гусячого або тростинного пера відрізняється м'якістю. Роботу пером можна комбінувати з будь-якою іншою технікою малюнка пензлем, олівцем.

4 Зміст роботи:

4.1 Компонування загальної маси драпіровки на форматі листа.

4.2 Початок роботи від загального до конкретного.

4.3 Виконується характерний рух складок великих мас.

4.4 Виявляються власні тіні та падаючі тіні.

4.5 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр драпіровки.

4.6 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Світла драперія виконується з обережним тональним навантаженням штриха, лишаються світлі маси і напівтони дуже делікатно переходять від світлих частин до темних, прозора підкреслюючи штрихом по формі власні тіні. Передача темної тканини в загальній тональності буде темніша, світлоти більш приглушені, а власні і падаючі тіні більш глибші.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які властивості має техніка туш перо?
- 6.2 Як передати характерний рух складок?
- 6.3 Яким прийомом в техніці туш перо можна передати колір тканини, тон та матеріальність?
- 6.4 Який папір використовується для рисунку туш пером?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №32-39

Тема: Графічне відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморту з предметів побуту. Рисунок натюрморту з предметів побуту та драпіровки. Композиційне рішення натюрморту. Конструктивна будова натюрморту. Об'ємно-просторове рішення натюрморту за допомогою тону. Відтворення фактури предметів та драпіровки у натюрморті. Відтворення матеріальності предметів. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення

завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати рисунок натюрморту з предметів побуту та драпіровки. Ознайомитися з методами пошуку композиційного рішення натюрморту. Виконувати конструктивну будову натюрморту. Передавати об'ємно-просторове рішення натюрморту за допомогою тону. Навчитися відтворювати фактури предметів та драпіровки у натюрморті. Навчитися передавати матеріальність предметів. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Форма предметів натюрморту нагадує геометричні форми. Глечик, кружка, стакан, чашка, фрукти складаються з суми кількох геометричних тіл, таких як конус, циліндр, куля. Стіл і площину за ним нагадують площина куба, прямокутна призма. Драпірування, яке знаходиться на цих площинах, повторює напрямок цих площин, має товщину і рельєф, чимось схожий на елементи таких геометричних фігур, як конус, циліндр, шестигранна призма. Так само, як і в рисунку натюрморту з геометричних тіл, необхідно вибрати точку зору, з якої найкращим чином розкриваються всі предмети натюрморту, і далі приступити до вирішення композиції простору листа. На двомірному просторі листа ми відобразимо предмети натюрморту таким чином, щоб вони всі ввійшли в лист, щоб масі предметів в цьому просторі не було тісно, але і простір листа не тяжіло б над композицією предметів натюрморту.

Конструкцію предмета починають будувати зазвичай з осьової лінії, тому що, знову-таки, в натюрморті зазвичай присутні предмети, що мають в основі своїй конструкції тіла обертання (такі як циліндр, конус, куля). В межах осьової лінії знайдіть пропорційні співвідношення частин предмета .

4 Зміст роботи:

4.1 Підготувати аркуш паперу формату А3.

4.2 Визначитися з положенням листа (вертикальний або горизонтальний) за допомогою рамочки.

4.3 В правому куті листа виконати маленький зарисовок для визначення композиції та тональних співвідношень.

4.4 Відтворити знайдену композицію в форматі листа з уточненнями крайніх точок та загальної маси предметів.

4.5 Виконати конструктивну побудову натюрморту з предметів побуту

4.6 Виявити загальні власні тіні та падаючі тіні.

4.7 Виконати тональний рисунок та виявити об'єм та просторовість предметів.

4.8 Виявити композиційний центр та основні світлотіньові контрасти на передньому плані.

4.9 Виявити матеріальність предметів побуту у рисунку.

4.10 Узагальнити роботу.

5 Висновки: Завдяки виявленню світлотіньового рішення напрямку освітлення можна передати просторовість та об'ємність форм. В двохвимірному просторі (висота, ширина) створити трьохвимірний простір (висота, ширина, глибина). Чим ближче до нас знаходиться об'єкт тим активніше та контрастніше виявлений перелом форм. Завдяки напрямку та характеру штриха можна виявити матеріальність предметів побуту, а також матеріальність передається завдяки виявленню характерного світла або білка в світловій частині предметів та характеру переходу до тіньової частини.

6 Контрольні питання:

6.1 Як знайти композиційний центр натюрморту?

6.2 Як передати об'ємність форм в двохвимірному просторі?

6.3 Як виявити конструктивність предметів?

6.4 Закон тональної перспективи?

6.5 Закон лінійної перспективи?

6.6 Як будувати кулю?

6.7 Побудова еліпса?

Література:

1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе

8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил

9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.

11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №40-45

Тема: Виконання тематичного натюрморту м'яким матеріалом (форма аркуша А3). Композиційне рішення натюрморту. Будова натюрморту. Тональне рішення натюрморту. Відтворення фактури натюрморту. Відтворення матеріальності предметів.

1 Мета: Ознайомитися з виконанням тематичного натюрморту м'яким матеріалом (форма аркуша А3). Навчитися пошуку композиційного рішення натюрморту. Навчитися побудові натюрморту. Ознайомитися з методами тонального рішення натюрморту. Ознайомитися з методами відтворення фактури натюрморту та матеріальності предметів.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Простим вугіллям можна рисувати на папері, картоні, полотні та інших матеріалах, придатних для малюнка. Вугілля продається в магазинах для художників, але його можна приготувати й самому. Взявши пучок березових, горіхових або вербових прутиків, обмазати їх глиною і покласти в піч, найкраще на вугіллі розпалене. Таким чином можна приготувати вуглинки різної товщини і форми. Рисувальні вуглинки повинні бути різні за розміром і формою, так як малюнки за своїми розмірами бувають великі і малі. При роботі вугіллям слід користуватися шорстким зернистим папером, можна і щільною креслярської, злегка протертою дрібним наждаком або жорсткої гумкою. Вугілля допускає поєднання з іншими матеріалами - сангіною, крейдою, пастеллю, кольоровими олівцями, аквареллю, спеціальним вугільним олівцем «ретуш».

Завдяки своїм якостям вугілля до сих пір залишається зручним матеріалом рисунка і широко застосовується сучасними художниками, а для рисунка на полотні під живопис служить основним матеріалом.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Компонування загальної маси тематичної композиції на форматі листа.
- 4.2 Початок роботи від загального до конкретного.
- 4.3 Виконується характерний рух та пропорційність тематичної композиції
- 4.4 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр драпіровки.

4.5 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Завдяки техніці м'яким матеріалом можна виконувати графічну роботу швидко і з великою кількістю напівтонів. Завдяки своїм якостям вугілля до сих пір залишається зручним матеріалом малюнка і широко застосовується сучасними художниками, а для малюнка на полотні під живопис служить основним матеріалом. Також можна поєднувати вугілля та сангін з білою крейдою для того, щоб виявити світлові частини та білі.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які властивості має м'який матеріал?
- 6.2 Як передати характерний рух складок?
- 6.3 Чи потрібно фіксувати м'який матеріал? Якщо так, то чим?
- 6.4 Який папір використовується для рисунку м'яким матеріалом?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №46-47

Тема: Виконання натюрморту в комбінованій техніці на тонованому папері. Завершення натюрморту в комбінованій техніці.

1 Мета: Ознайомитися з виконанням натюрморту в комбінованій техніці на тонованому папері. Навчитися виконувати завершення роботи над натюрмортом в комбінованій техніці.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Завдяки техніці м'яким матеріалом можна виконувати графічну роботу швидко і з великою кількістю напівтонів. Завдяки своїм якостям вугілля до сих пір залишається зручним матеріалом малюнка і широко застосовується сучасними художниками, а для малюнка на полотні під живопис служить основним матеріалом. Також можна поєднувати вугілля та сангіну з білою крейдою для того, щоб виявити світлові частини та бліки. Лінія і штрих сангіною в роботі художників набувають все нові і більш різноманітні якісні відтінки. Завдяки кольором і еластичності сангіна стала улюбленим матеріалом малюнка. Велика кількість колірних нюансів на тонованому папері, які дає сангіна в з'єднанні з іншими матеріалами, створює великі можливості для художника в його творчих пошуках.

4 Зміст роботи:

4.1 Компонування загальної маси тематичної композиції на форматі листа.

4.2 Початок роботи від загального до конкретного.

4.3 Виконується характерний рух та пропорційність тематичної композиції

4.4 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр драпіровки.

4.5 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: При роботі вугіллям слід користуватися шорстким зернистим папером, можна і щільною креслярською, злегка протертою дрібним наждаком або жорсткої гумкою. Вугілля допускає поєднання з іншими матеріалами - сангіною, крейдою, пастеллю, кольоровими олівцями, аквареллю, спеціальним вугільним олівцем «ретуш».

6 Контрольні питання:

6.1 Які властивості має м'який матеріал?

6.2 Як передати характерний рух складок?

6.3 Чи потрібно фіксувати м'який матеріал? Якщо так, то чим?

6.4 Який папір використовується для рисунку м'яким матеріалом?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№48-51

Тема: Виконання тематичного натюрморту в техніці туш-перо (формат аркуша А4). Композиційне рішення натюрморту. Побудова предметів. Тональне рішення натюрморту.

1 Мета: Навчитися методам виконання тематичного натюрморту в техніці туш-перо (формат аркуша А4). Навчитися знаходити композиційне рішення натюрморту. Навчитися виконувати побудову предметів та тональне рішення натюрморту.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості:

Перо як інструмент рисування своїми багатими можливостями з давніх пір привертало до себе увагу художників.

Перо є відмінною школою виховання руки і очі. Помилки в рисунку, легко виправляються при рисуванні іншими матеріалами, при роботі пером майже непоправні. Ця обставина змушує художника бути особливо уважним і обережним при проведенні лінії. Тому техніку рисунка пером особливо корисна студентам та молодим художникам як відмінну школу тренування вірності руки, точності ока. Рисунок можна виконувати пір'ям різної твердості і розміру. Змінюючи тиск, можна з будь-якого пера витягти лінії різної товщини. Використовуючи в одному і тому ж рисунку різні прийоми перової техніки, домагаються виняткової різноманітності і великої виразності зображення. Сталеве перо дає тонку, суху лінію; лінія ж гусячого або тростинного пера відрізняється м'якістю. Роботу пером можна комбінувати з будь-якою іншою технікою малюнка пензлем, олівцем.

4 Зміст роботи:

4.1 Компонування натюрморту.

4.2 Початок роботи виконується олівцем після виконання великої кількості зарисовок.

4.3 Виконується характерний рух об'ємів великих мас.

4.4 Виявляються власні тіні та падаючі тіні.

4.5 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр.

4.6 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Виконуючи натюрморт у техніці туш-перо важливо підходити до роботи творчо, а в той же час ставитися охайно до роботи. Перш за все для роботи важливо, щоб перо не дряпало папір. Рисунок можна виконувати пір'ям різної твердості і розміру. Змінюючи тиск, можна з будь-якого пера витягти лінії різної товщини. Використовуючи в одному і тому ж рисунку різні прийоми перової техніки, домагаються виняткового різноманітності і великої виразності зображення. Сталеве перо дає тонку, суху лінію; лінія ж гусячого або тростинного пера відрізняється м'якістю. Роботу пером можна комбінувати з будь-якою іншою технікою рисунка пензлем, олівцем.

6 Контрольні питання:

6.1 Які властивості має техніка туш перо?

6.2 Як передати характер предметів?

6.3 Яким прийомом в техніці туш перо можна передати колір тканини, тон та матеріальність?

6.4 Який папір використовується для рисунку туш-пером?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№52-53

Тема: Виконання натюрморту в техніці туш, перо. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання натюрморту в техніці туш, перо. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Ознайомитися з методами узагальнення рисунку.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Перо як інструмент рисування своїми багатими можливостями з давніх пір привертало до себе увагу художників.

Перо є відмінною школою виховання руки і очі. Помилки в рисунку, легко виправляються при малюванні іншими матеріалами, при роботі пером майже

непоправні. Ця обставина змушує художника бути особливо уважним і обережним при проведенні лінії. Тому техніку рисунка пером особливо корисна студентам та молодим художникам як відмінну школу тренування вірності руки, точності ока. Рисунок можна виконувати пір'ям різної твердості і розміру. Змінюючи тиск, можна з будь-якого пера витягти лінії різної товщини. Використовуючи в одному і тому ж рисунку різні прийоми перової техніки, домагаються виняткового різноманітності і великої виразності зображення. Сталеве перо дає тонку, суху лінію; лінія ж гусячого або тростинного пера відрізняється м'якістю. Роботу пером можна комбінувати з будь-якою іншою технікою малюнка пензлем, олівцем.

4 Зміст роботи:

4.1 Компонування натюрморту.

4.2 Початок роботи виконується олівцем після виконання великої кількості зарисовок.

4.3 Виконується характерний рух об'ємів великих мас.

4.4 Виявляються власні тіні та падаючі тіні.

4.5 Опрацьовуються півтона та підкреслюються графічними засобами композиційний центр.

4.6 Завершується робота від конкретного до загального, об'єднуючи тіньові частини.

5 Висновки: Виконуючи натюрморт у техніці туш-перо важливо підходити до роботи творчо, а в той же час ставитися охайно до роботи. Перш за все для роботи важливо, щоб перо не дряпало папір. Рисунок можна виконувати пір'ям різної твердості і розміру. Змінюючи тиск, можна з будь-якого пера витягти лінії різної товщини. Використовуючи в одному і тому ж рисунку різні прийоми перової техніки, домагаються виняткового різноманітності і великої виразності зображення. Сталеве перо дає тонку, суху лінію; лінія ж гусячого або тростинного пера відрізняється м'якістю. Роботу пером можна комбінувати з будь-якою іншою технікою малюнка пензлем, олівцем.

6 Контрольні питання:

6.1 Які властивості має техніка туш перо?

6.2 Як передати характер предметів?

6.3 Яким прийомом в техніці туш перо можна передати колір тканини, тон та матеріальність?

6.4 Який папір використовується для рисунку туш-пером?

Література:

1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №54-59

Тема: Стилізація натюрморту в різних графічних техніках. Пошуки варіантів композиційного рішення. Лінійна стилізація. Об'ємно-просторове вирішення за допомогою тону. Стилізація в плями в натюрморті. Комбінація всіх засобів в композиції.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання стилізації натюрморту в різних графічних техніках. Навчитися виконувати пошук варіантів композиційного рішення. Ознайомитися з методами виконання лінійної стилізації. Навчитися виконувати об'ємно-просторове вирішення за допомогою тону. Ознайомитися з методами стилізації плями в натюрморті. Навчитися виконувати комбінацію всіх засобів в композиції.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1робота виконується на планшеті розміром 50х40 см., що обтягується папером;
- 2.2робота виконується фарбами після виконання декількох ескізів на пошук формату та обрання кращого варіанту кольорового рішення;
- 2.3для виконання завдання необхідно виявити гармонійні стримані кольорові відношення при зображенні предмету інтер'єру;

2.4 для виконання завдань використовуються водорозчинні фарби, колонкові пензлі круглі та плоскі з 6-16 номери, палітра.

3 Теоретичні відомості: Одна з різновидів малюнка пензлем, монохромний живопис в сірому тоні, так звана гризайль, часто зустрічається у старих майстрів. які в період підготовчої роботи над картиною створювали в цій техніці цілком закінчені твори. Гризайль широко застосовувалася раніше і застосовується тепер в монументальному живопису.

Для малюнка пензлем папір вибирається з знежиреної поверхнею і хорошим зерном, біла, а іноді тонована будь-яким нейтральним кольором. Для тривалої роботи бажано мати папір високої якості-ватман або полуватман. Сепія має приємний бархатисто-коричневий колір. Надалі все малюнки, виконані коричневою аквареллю або будь-якими іншими матеріалами, що мають коричневий колір, стали умовно називатися сепією. В даний час натуральної сепії немає у продажу, її частково замінює туш коричневого кольору. Пензлем можна рисувати і будь-яким кольором акварельного фарби. Багато майстрів вдавалися до рисування пензлем, особливо при створенні композиційних ескізів.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати стилізацію в ескізах в різних графічних техніках.

4.2 Виконати лінійну стилізацію.

4.3 Виконати стилізацію в плямі.

4.4 Виконати комбінацію всіх засобів в композиції.

4.5 Об'єднати в одній роботі всі вдалі стилізації і виконати завдяки ним свою творчу ідею.

5 Висновки: Поєднуючи різні матеріали, такі як пензель та перо можна досягнути цікавої ідеї та виразити свій неповторний штрих в композиції. Таким чином завдяки м'якій техніці гризайль ми закладаємо м'які тональні співвідношення на білому папері. А по тому вже виконуємо графічні штрихи пером. Пером рекомендується рисувати на гладкому, добре проклеєному, непромокаємому, щільному папері. На папері типу ватман, що має шорстку поверхню, працювати пером надзвичайно важко. Лінії на ній виглядають переривчастими, свобода рухів руки обмежена, але досвідчений художник все ж може її використовувати. Добре рисувати на крейдованому папері, де допущені помилки іноді можна виправити, користуючись лезом бритви (художники мало використовують цей папір із за блиску і білизни). Можна рисувати пером і на тонованих паперах. Лінія і штрих, занурюючись в тон паперу, створюють враження живописної манери виконання рисунка.

6 Контрольні питання:

6.1 Які техніки ви використовуєте в стилізації композиції?

6.2 Що таке гризайль?

6.3 Чи потрібні зарисовки для пошуку стилізації?

Література:

- 1 Норлінг Э.Об'ємний рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№60-67

Тема: Складний натюрморт з скляних, металевих, дерев'яних предметів на передачу матеріальності та фактури предметів. Композиція в форматі. Розрахунок пропорційності предметів. Конструктивна будова натюрморту. Тональні рішення натюрморту. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу. Відтворення фактури. Передача матеріальності предметів. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання складного натюрморту зі скляних, металевих, дерев'яних предметів на передачу матеріальності та фактури предметів. Навчитися знаходженню композиції в форматі.

Навчитися виконувати аналіз пропорційності предметів. Ознайомитися з методами виконання конструктивної будови та тонального рішення натюрморту. Навчитися детально опрацювати світлотіньові співвідношення у натюрморті. Ознайомитися з методами виявлення півтонів, рефлексів, ліпки форми по світлу. Навчитися методам відтворення фактурита передачі матеріальності предметів.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Натюрморт — різновид малярства, що зображає зірвані плоди, квіти, спійману рибу та здобич мисливців, пізніше додалися предмети, з часом букети квітів, композиції овочів, фруктів, посуд тощо. Перші фрески та зображення на посуді з сюжетами, які пізніше назвали «натюрморти», можна знайти на фресках Стародавньої Греції та Стародавнього Рима (збірка музею Каподімонте, Неаполь). Збереглися такі композиції у мозаїках. Темперацій та олійний живопис прискорили створення картин, і натюрморт відродився, а потім став окремим жанром. Переклад «мертва природа» помилковий, це лише зображення нерухомих речей. Побутові предмети мають ще й свій індивідуальний колір і тон. Тому, малюючи їх потрібно порівнювати наскільки один предмет темніше або світліше іншого. Крім цього, всі предмети різні за матеріалом, з якого вони зроблені. Працюючи в техніці, яку мені пропонується аналізувати, самі предмети композиції повністю не розтушовуються, виділяються найтемніші місця.

Працюючи тоном, не можна забувати про це. Наприклад, не можна зображати поверхню глечика і тканину, використовуючи один і той же технічний прийом. У першому випадку штрих повинен бути більш чітким і сплавленням, у другому - більш вільним, фактурним. Від правильного використання технічних прийомів залежить точність передачі матеріальності зображуваних предметів. Передній план бажано промальовувати більш детально, ніж другий і третій, намічати конкретні складки, дуже уважно і детально ліпити форму. Далекий план більш м'який, узагальнено, немає конкретних чітких переходів. Цей прийом створює відчуття глибини, просторовості в рисунку.

Тональне рішення слід починати виходячи із загального враження, розбиваючи спочатку на два тони - білий і сірий.

Після цього слід поглиблення тону.

Взагалі слово «тон» від грецького «tonos» означає - наголос, напруга. Тон означає світлотіньовий склад малюнка. За допомогою тону простим графітним олівцем можна передати властивість предмета - з чого він зроблений, можна передати прозорість предметів і багато іншого.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Композиція в форматі. Пошук тонального рисунку на маленькому ескізі в правому куті.
- 4.2 Виконання лінійно-конструктивного рисунку та знаходження пропорцій предметів у натюрморті.
- 4.3 Виявлення світла напівтонів, тонів та падаючих тіней.
- 4.4 Виявлення півтонів, рефлексів.
- 4.5 Ліпка форми по світлу.
- 4.6 Відтворення фактури.
- 4.7 Передача матеріальності предметів.
- 4.8 Узагальнення рисунку.

5 Висновки: Завдяки лінійно-тональній перспективі ми передаємо глибину і просторовість предметів у натюрморті. Завдяки ліпки форми по світлу, характеру накладання штриха по формі досягаємо мети виявлення матеріальності предметів.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як показати матеріальність скляних предметів?
- 6.2 Що таке тональна перспектива?
- 6.3 Як досягнути пропорційного співвідношення один до одного?

Література:

- 1 Норлинг Э. Объемный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.

- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №68-69

Тема: Простий натюрморт з керамічного глечика та льняної драперії, на передачу пластичності та матеріальності предметів. Етюд натюрморту.

1 Мета: Навчитися виконувати простий натюрморт з керамічного глечика та льняної драперії, на передачу пластичності та матеріальності предметів. Навчитися виконанню етюду натюрморту.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Форма предметів натюрморту нагадує геометричні форми з попереднього натюрморта. Глечик, кружка, стакан, чашка, фрукти складаються з суми кількох геометричних тіл, таких як конус, циліндр, куля. Стіл і площину за ним нагадують площині куба, прямокутної призми. Драпірування, які знаходяться на цих площинах, повторює напрямок цих площин, має товщину і рельєф, чимось схожий на елементи таких геометричних фігур, як конус, циліндр, шестигранна призма. Конструкцію предмета починають будувати зазвичай з осьової лінії, тому що, знову-таки, в натюрморті зазвичай присутні предмети, що мають в основі своїй конструкції тіла обертання (такі як циліндр, конус, куля). В межах осьової лінії знайдіть пропорційні співвідношення частин предмета . Ці відносини можуть представляти різновидні форми: так, глечик складається з двох усічених конусів і одного циліндра. Відміряйте на осьової лінії розмір цих конусів і циліндра по висоті і ширині; намалуйте за допомогою горизонтальних осьових ліній чотири еліпса, кожен з яких повинен відповідати положенням форми в просторі (тобто з урахуванням перспективи).

4 Зміст роботи:

- 4.1 На А3 форматі закомпонувати простий натюрморт після знаходження найкращого варіанту ескізу.
- 4.2 Виконати лінійно-конструктивну побудову глечика по відношенню до лінії горизонту.
- 4.3 Злегка намітити всі тіньові частини у натюрморті легким схематичним штрихом.

4.4 Посадити тонально задній план.

4.5 Почати детальне опрацювання власної тіні по формі з передачею рефлексу та падаючої тіні.

4.6 Виявити композиційний центр, використовуючи прийом тонального контрасту.

5 Висновки: Завдяки передачі тонального співвідношення предмету від світла до тіні, включаючи власну тінь та рефлекс, характер падаючої тіні можна реалістично передати натюрморт з простого глечика та драперії в об'ємі.

6 Контрольні питання:

6.1 Як передати об'єм форм?

6.2 Що таке рефлекс?

6.3 Яким методом можна знайти масу предмета?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Тема: Стилізація складного натюрморту в різних графічних техніках. Пошуки варіантів композиційного рішення. Лінійна стилізація натюрморту. Стилізація в плямі натюрморту. Комбіноване рішення натюрморту.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання стилізації складного натюрморту в різних графічних техніках. Навчитися виконувати пошук варіантів композиційного рішення. Ознайомитися з методами лінійної стилізації та стилізації в плямі у натюрморті. Навчитися прийомам комбінованого рішення натюрморту.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Одна з різновидів малюнка пензлем, монохромний живопис в сірому тоні, так звана гризайль, часто зустрічається у старих майстрів, які в період підготовчої роботи над картиною створювали в цій техніці цілком закінчені твори. Гризайль широко застосовувалася раніше і застосовується тепер в монументальному живописі.

Для малюнка пензлем папір вибирається з знежиреною поверхнею і хорошим папером, білим, а іноді тонованим будь-яким нейтральним кольором. Для тривалої роботи бажано мати папір високої якості-ватман або полуватман. Сепія має приємний бархатисто-коричневий колір. Надалі все малюнки, виконані коричневою аквареллю або будь-якими іншими матеріалами, що мають коричневий колір, стали умовно називатися сепією. В даний час натуральної сепії немає у продажу, її частково замінює туш коричневого кольору. Пензлем можна рисувати і будь-яким кольором акварельного фарби. Багато майстрів вдавалися до рисування пензлем, особливо при створенні композиційних ескізів.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати стилізацію в ескізах в різних графічних техніках.

4.2 Виконати лінійну стилізацію.

4.3 Виконати стилізацію в плямі.

4.4 Виконати комбінацію всіх засобів в композиції.

4.5 Об'єднати в одній роботі всі вдалі стилізації і виконати завдяки ним свою творчу ідею.

4.6 Закінчити роботу над складним натюрмортом.

5 Висновки: Поєднуючи різні матеріали, такі як пензель та перо можна досягнути цікавої ідеї та виразити свій неповторний штрих в композиції. Таким чином завдяки м'якій техніці гризайль ми закладаємо м'які тональні співвідношення на білому папері. А по тому вже виконуємо графічні штрихи пером. Пером рекомендується рисувати на гладкому, добре проклеєному,

непромокаємому, щільному папері. На папері типу ватман, що має шорстку поверхню, працювати пером надзвичайно важко. Лінії на ній виглядають переривчастими, свобода рухів руки обмежена, але досвідчений художник все ж може її використовувати. Добре рисувати на крейдованому папері, де допущені помилки іноді можна виправити, користуючись лезом бритви (художники мало використовують цей папір із за блиску і білизни). Можна рисувати пером і на тонованих паперах. Лінія і штрих, занурюючись в тон паперу, створюють враження живописної манери виконання рисунка.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які техніки ви використовуєте в стилізації композиції?
- 6.2 Що таке гризайль?
- 6.3 Чи потрібні зарисовки для пошуку стилізації?
- 6.4 Що таке стилізація?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Тема: Натюрморт в інтер'єрі. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми предмета. Конструктивна будова натюрморту. Тональне рішення натюрморту. Виявлення характеру об'ємів. Передача матеріальності предметів. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання натюрморту в інтер'єрі. Навчитися знаходити композицію в форматі та пропорційності предметів. Навчитися виконувати аналіз форми предметів, конструктивну будову натюрморту та тональне рішення натюрморту. Навчитися виявленню характеру об'ємів, передачі матеріальності предметів. Навчитися методам досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Натюрморт — зображення неживих предметів в образотворчому мистецтві, на відміну від портретної, жанрової, історичної та пейзажної тематики. Предметом натюрморту можуть бути різноманітні предмети. Найбільш поширені і класичні з них: квіти, фрукти, предмети побуту. Естетика натюрмортів приємна і зрозуміла жителям будь-якої країни, картини купуються для прикраси будинку. Побутові предмети мають ще й свій індивідуальний колір і тон. Тому, малюючи їх потрібно порівнювати наскільки один предмет темніше або світліше іншого. Крім цього, всі предмети різні за матеріалом, з якого вони зроблені. Працюючи в техніці, яку мені пропонується аналізувати, самі предмети композиції повністю не розтушовуються, виділяються найтемніші місця.

Працюючи тоном, не можна забувати про це. У першому випадку штрих повинен бути більш чітким і сплавленням, у другому - більш вільним, фактурним. Від правильного використання технічних прийомів залежить точність передачі матеріальності зображуваних предметів. Передній план бажано промальовувати більш детально, ніж другий і третій, намічати конкретні складки, дуже уважно і детально ліпити форму. Далекий план більш м'який, узагальнено, немає конкретних чітких переходів. Цей прийом створює відчуття глибини, просторовості в рисунку.

Тональне рішення слід починати, виходячи із загального враження, розбиваючи спочатку на два тони - білий і сірий.

4 Зміст роботи:

4.1 Підготувати аркуш паперу формату А3.

4.2 Визначитися з положенням листа (вертикальний або горизонтальний) за допомогою рамочки.

- 4.3 В правому куті листа виконати маленький зарисовок для визначення композиції та тональних співвідношень.
- 4.4 Відтворити знайдену композицію в форматі листа з уточненнями крайніх точок та загальної маси предметів.
- 4.5 Виконати конструктивну побудову натюрморту в інтер'єрі.
- 4.6 Виявити загальні власні тіні та падаючі тіні.
- 4.7 Виконати тональний рисунок та виявити об'єм та просторовість предметів.
- 4.8 Виявити композиційний центр та основні світлотіньові контрасти на передньому плані.
- 4.9 Узагальнити роботу.

5 Висновки: Світло і освітленість в інтер'єрі мають велике значення, цей фактор визначає сприйняття простору, архітектурних форм, кольору. Одне й те саме приміщення в різний час доби, при різному освітленні виглядатиме по-різному.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке натюрморт?
- 6.2 Які бувають техніки виконання натюрморту в інтер'єрі?
- 6.3 Чи потрібно робити серію ескізів перед початком роботи над натюрмортом?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №81-85

Тема: Стилізація натюрморту в інтер'єрі. Компонівка на аркуші.
Визначення пропорцій, лінії горизонту, основних перспективних скорочень.
Лінійно-конструктивна будова натюрморту в інтер'єрі. Пошуки варіантів композиційних рішень. Виконання стилізації в обраній техніці. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися особливостям стилізації натюрморту в інтер'єрі.
Навчитися компонувати натюрморт на аркуші. Навчитися визначати пропорції, лінії горизонту основних перспективних скорочень. Ознайомитися з лінійно-конструктивною будовою натюрморту в інтер'єрі. Навчитися виконувати пошук варіантів композиційних рішень та стилізацію в обраній техніці. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкуванню частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 робота виконується на планшеті розміром 50x40 см., що обтягується папером;
- 2.2 робота виконується фарбами після виконання декількох ескізів на пошук формату та обрання кращого варіанту кольорового рішення;
- 2.3 для виконання завдання необхідно виявити гармонійні стримані кольорові відношення при зображенні предмету інтер'єру;
- 2.4 для виконання завдань використовуються водорозчинні фарби, колонкові пензлі круглі та плоскі з 6-16 номери, палітра.

3 Теоретичні відомості: Стилізація як один з художніх методів є способом відображення об'єктів дійсності в процесі їх творчої переробки і видозміни при максимально або мінімально можливому або необхідному художньому узагальненні. «Узагальнення» є визначальним фактором в ході виконання стилізації. Під «узагальненням» у філософській літературі мається на увазі «логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального». Узагальнення є уявне об'єднання подібних за будь-якими ознаками, якостями об'єктів і явищ дійсності. За основу будь-якого узагальнення можуть братися різні ознаки подібних предметів.

Узагальнення має важливе значення в житті кожної людини, так як пізнання навколишнього світу, завдяки узагальненню, становить необхідну

основу наших уявлень і понять про об'єктивну дійсність. Орієнтація людини в навколишньому світі відбувається в системі гранично узагальнених уявлень і знань про світ. «Узагальнення - одне з найважливіших засобів пізнання, що дозволяє витягувати загальні принципи (закони) з хаосу об'єктів і явищ, уніфікувати їх в «єдиній формулі» і ототожнювати їх з безліччю різних речей і подій».

Узагальнення, будучи формою відображення загальних і основних ознак і якостей об'єктів і явищ дійсності, «керує» усіма нашими діями, від яких залежить якість нашого життя. Ми використовуємо принцип узагальнення в нашому житті майже завжди: узагальнюємо інформацію, отриману від сприйняття оточуючих нас предметів (меблів, житла, одягу); різних дій (роботи, відпочинку, навчання); подій (буднів, вихідних, свят); людей (рідних, близьких, знайомих, чужих); різноманітних явищ, методів, способів, правил і закономірностей. Вплив «узагальнень» на якість життя людини важко переоцінити. Вони допомагають орієнтуватися в світі людей і речей, шукати подібності в самих різних матеріальних об'єктах, дозволяють точніше і глибше розуміти себе та інших людей, звільняють від необхідності знову вивчати одні і ті ж об'єкти і явища. Стилзація фігури жінки і розробка декору національного костюма Симетричність композиції, застосування різних способів формоутворення при виконанні стилзації простежується в тематичних композиціях, яким останнім часом майстри «витинанки» приділяють велику увагу. Декоративні панно присвячуються народним і релігійним свят, художнім ремеслам, архітектурним пам'яткам Білорусі та ін. Прекрасні по композиції і орнаментальному рішенню роботи сучасних майстрів передають красу і поетичність старовинних білоруських обрядів, свят, історичних образів.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати стилзацію в ескізах в різних графічних техніках.
- 4.2 Виконати лінійно-конструктивну будову натюрморту в інтер'єрі.
- 4.3 Виконати стилзацію в обраній техніці.
- 4.4 Виконати комбінацію всіх засобів в композиції.
- 4.5 Об'єднати в одній роботі всі вдалі стилзації і виконати завдяки ним свою творчу ідею.
- 4.6 Закінчити роботу над стилзацією натюрморту в інтер'єрі.

5 Висновки: Світло і освітленість в інтер'єрі мають велике значення, цей фактор визначає сприйняття простору, архітектурних форм, кольору. Одне й те саме приміщення в різний час доби, при різному освітленні виглядатиме по-різному.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке натюрморт?
- 6.2 Які бувають техніки виконання натюрморту в інтер'єрі?

6.3 Чи потрібно робити серію ескізів перед початком роботи над натюрмортом?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№86-89

Тема: Зображення елементів голови та голови в цілому. Зображення частин обличчя та голови людини в цілому. Виконання рисунку гіпсового ока. Конструктивна будова ока. Тонове рішення.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання зображення елементів голови та голови в цілому, зображення частин обличчя та голови людини в цілому. Ознайомитися з виконанням рисунку гіпсового ока, конструктивної будови ока, тонового рішення.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Голова — це головна частина тіла людини, адже саме там знаходиться центр — головний мозок, а також органи почуттів голова, мозок, очі, череп. Першими натурними постановками служать гіпсові зліпки з класичних творів скульптури, спочатку узагальненої форми (Антіной, Аполлон, Зевс), потім з більш детальним реалістичним трактуванням форми (Гомер, Сократ, Геракл, Гаттамелат, Давид) і, нарешті, - голова живої натури. При побудові зображення голови треба добре засвоїти закономірності будови форми людської голови, а цього він може добитися тільки за умови дотримання методичної послідовності роботи над рисунком.

Розглянемо для прикладу зображення гіпсової голови Аполлона. Таким чином, приступаючи до зображення ока, потрібно знати не тільки будову очного яблука, по і оточуючих його форм. Важливу роль в малюванні очей грають надочномкові виступи з бровами, а також області надбрівних горбів, надпереносся, форма носа, зовнішні і підглазничні форми, тому при малюванні очі слід звертати на це увагу. Починати слід з визначення лінії горизонту, потім з уточнення загального розміру гіпсового зліпка по вертикалі і по горизонталі. Ці уточнення дозволять виключити можливі ускладнення і процесі побудови зображення. При уточненні слід виходити із положення моделі в просторі. Побудова гіпсової моделі виконується в лінійно-конструктивному зображенні, коли модель розглядається як би в прямокутному просторі.

Перш ніж визначити посадку очного яблука, потрібно намітити, лінію надбрівних дуг. Вона проходить похило до зовнішнього краю очномкових впадин, залишає кордон переходу площин в області скроні. Зверніть увагу на виступи в області переносся брів їх також необхідно вірно намітити, так як в пластиці форми ока, крім самого ока не останню роль відіграють надочномкові і надбрівні виступи.

Намітивши надбрівні дуги, можна переходити до визначення лінії розрізу очей, на що слід особливо звернути увагу. Окреслюючи лінію очей, потрібно орієнтуватися на рівень перенісся.

4 Зміст роботи:

4.1 Побудувати частини обличчя людини

4.2 Вивчити термінологію елементів анатомічної будови частин обличчя

4.3 Побудувати конструктивний рисунок ока.

4.4 Вирішити яким буде тонове рішення.

4.5 Побудувати рисунок гіпсового ока.

5 Висновки: Малюючи око, необхідно пам'ятати, що в основі ока куляста форма, яка знаходиться в очній впадині. Тому, малюючи повіки, треба стежити, щоб вони обтягували форму очного яблука. Треба з увагою віднестися до товщини повік. Будь-яка тривимірна об'ємна форма має три вимірювання: за висотою, шириною і глибиною.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Будова голови людини?
- 6.2 Які бувають елементи анатомічної будови частин обличчя?
- 6.3 Як правильно будувати око?
- 6.4 Виявлення форми лінією і тоном при побудові ока?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№90-93

Тема: Виконання рисунку гіпсового носа. Конструктивна будова носа. Світлотіньове рішення. Тональне завершення носа

1 Мета: Навчитися методам виконання рисунку гіпсового носа. Навчитися виконувати конструктивну будова носа, світлотіньове рішення.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Форма носа складається з чотирьох основних частин: передньої, двох бічних та нижньої площини (основи).

Намічаючи призматичну форму носа, необхідно звернути увагу на характер її форми (пряма, кирпоноса, горбоноса). Уточнюючи форму носа, потрібно також пам'ятати і про його поверхні, які створюють його об'єм, які визначаються анатомічною структурою кісточок і хрящів. Ніс складається з кісткового і хрящового скелета. Основу скелета носу - нерухому його частина - складають лобові відростки верхньощелепної кістки (стілки носа) і носові кістки. Рухому частину носа утворюють хрящі. Вони беруть участь в утворенні бічних стінок, крил носа і перегородки носової порожнини. Форми носа, так само як вуха, мають свої індивідуальні особливості. Це стосується ширини, довжини, висоти, наявності горбинки, а також чи є ніс кирпатим або прямим, не кажучи вже про крила носових отворах.

Вивчення частин голови слід починати з аналізу та зображення форми носа. У кожної людини ніс має свої характерні індивідуальні особливості.

Аналізуючи форму носа бачимо, що її схема складається з чотирьох основних поверхонь: середню, двох бічних і нижньої площин. Конструкція носа в поперечному перерізі являє собою трапецію, а цілком нагадує призму. Ніс людини має приблизно загальну для всіх носів середню пропорціональну величину на що і можна орієнтуватися при його зображенні. При зображенні голови, крім інших її деталей, як модульного розміру можна взяти розмір носа, який пропорціональний голові укладається по висоті чотири рази.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати рисунок носа в різних ракурсах.

4.2 На форматі А3 закомпонувати рисунок носа в двох положеннях.

4.3 Виконати побудову та конструктивний рисунок носа.

4.4 Виконати тональне рішення рисунка носа.

4.5 Світлотіньове рішення.

4.6 Тональне завершити рисунок носа.

5 Висновки Приступаючи до побудови форми носа, починати слід з основних пропорційних величин, а потім визначити нахил і положення носа в просторі з урахуванням перспективи. Рисуючи гіпсовий зліпок носа, не забудьте намітити загальну форму і точно визначити його розміри – висоту, довжину і ширину. Потім намітьте надбрівну дугу, довжину призми носа, ширину його заснування. Для цього необхідно знати характерні конструкції та точки. Ці точки розташовуються симетрично щодо осьової профільної лінії, що розділяє форму носа на дві половини. Вони є парними і розташовуються в такий спосіб: точки, що визначають

верхню поверхню носа, знаходяться на рівні перенісся і кінчика носа, бічну поверхню зверху в снови - внутрішнього краю слізником, знизу - куточки країв крил носа. Вони ж визначають нижню поверхню основи носа. З'єднав лініями ці точки, отримаємо узагальнену схему призми носа, яка складається з чотирьох площин - передній, двох бічних і нижньої.

6 Контрольні питання:

6.1 Як правильно будувати ніс?

6.2 Конструктивна побудова носа людини?

Література:

1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе

8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил

9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.

11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.

13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.

14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.

15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №94-97

Тема: Виконання рисунку гіпсових губ. Композиційне рішення рисунку. Побудова рисунку. Тональне рішення.

1 Мета: Навчитися методам виконання рисунку гіпсових губ, композиційного рішення рисунку. Навчитися побудові рисунку тонального рішення.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: В процесі побудови малюнка губ виконуйте послідовність, що є основною умовою вірного відтворення зображення природи і успішного виконання малюнка. Починати слід з легкого дотику олівця до паперу. Різко прокреслені лінії заважають помічати помилки, тим більше їх виправляти. Тиск олівця в міру правильного просування малюнка має посилюватися.

Вибравши точку зору щодо моделі, приступайте до вивчення натурної моделі, розглядаючи її уважно збоку, зверху та спереду і в тричетвертному положенні. Це дає можливість краще зрозуміти і запам'ятати форму для її правильного зображення на площині.

Зображуючи форму губ в три четверті, починати потрібно з узагальненої форми. Легким рухом олівця намітьте розташування губ з урахуванням пропорційних і перспективних скорочень. При цьому не привчайтесь рисувати губи окремо, особливо в початковій стадії.

Губи складаються з половинок, їх середина знаходиться на профільній осьовій лінії. У тричетвертному положенні частина губ, що знаходиться в перспективному видаленні, скорочується точно відповідно до кута точки зору до моделі. Виходячи з цього, визначте середину губ за допомогою допоміжної профільної лінії.

При зображенні горбка верхньої губи правильно визначте його направлення, стежачи за серединною профільною лінією, що йде уздовж горбинки. Не забувайте при цьому, що підстава горбка знаходиться декілька за межами лінії ротової щілини, трохи накриваючи своїм «кінчиком» підстави верхній край нижньої губи, і направляється на невидиму частину ротової щілини. Підстава горбка намічається двома прямими лініями, симетрично розходяться під тупим кутом по відношенню один до одного від серединної профільної лінії.

При побудові форми нижньої губи також слід орієнтуватися на серединну профільну лінію. Перш перевірте по натурі правильність розташування нижньої губи по відношенню до верхньої. Осьова профільна лінія на нижній губі при її зображенні в тричетвертному повороті ліворуч повинна бути зміщена вліво від верхньої, а при малюванні справа - зміщуватися вправо. Після уточнення профільної осьової лінії переходьте до побудови форми нижньої губи. Але перш ніж перейти до її побудови, необхідно відмітити, що форми губ також як і інші деталі голови і обличчя, відносяться до парних форм. Тому при їх зображенні слід строго дотримуватися парності будови форми. Рисуючи ближню половину губ, не слід забувати про далеку, яка знаходиться в перспективному скороченні

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати рисунок губ в різних ракурсах.
- 4.2 На форматі А3 закомпонувати рисунок губ в двох положеннях.
- 4.3 Виконати побудову та конструктивний рисунок губ.
- 4.4 Виконати тональне рішення рисунка губ.
- 4.5 Тональне завершити рисунок губ.

5 Висновки: Для того щоб зрозуміти і добре засвоїти методику рисування губ, слід відпрацювати рисунок гіпсового зліпка губ Давида, де чітко виражена пластична характеристика форми.

Приставаючи до зображення губ, необхідно знати не тільки закономірності будови форми, але і правила їх зображення на плоскості, Побудова зображення губ має виконуватися лінійно-конструктивним методом.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які методи побудови губ людини?
- 6.2 Конструктивна побудова губ людини?

Література:

- 1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №98-101

Тема: Виконання рисунку гіпсового вуха. Композиційне рішення рисунку. Тональне рішення. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання рисунку гіпсового вуха. Навчитися методам пошуку композиційного та тонального рішення рисунку. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Вухо є органом слуху, воно сприймає звукові коливання і сигнали. Вухо розділяється на зовнішнє, середнє і внутрішнє, анатомія має значення зовнішнє вухо, до якого відносяться вушна раковина та зовнішній слуховий прохід. Вушна раковина складається з хрещового скелета за винятком нижньої частини – мочки вуха. Край вушної раковини має потовщення і називається завитком, паралельно завитку розташовується противозавиток. Противозавиток має основний валик і додатковий, який починається від верхнього еанітка і йде вниз, з'єднуючись плавно проти завитком. В зовнішньому верхньому відділі завитка знаходиться опуклість - горбок вушної раковини (горбок Даріана). На підставі переднього краю вушної раковини утворений виступ, що має назву козелок. Нерідко спостерігається подвійний козелок, помітним як при дотику, так і при спостереженні. Під козелком розташований зовнішній дуговий прохід. Проти козелка, через порожнину вушної раковини проходить виступ з назвою протикозелок. Між цими двома виступами є що йде вниз міжкозелкова вирізка. У середній частині вушної раковини розташована її порожнина.

Основна закономірність будови форми вуха добре прослідковується в гіпсовому зліпку вуха Давида. Тому вивчення і рисування вуха слід почати з цього зліпка.

Для зображення вуха студентам слід знати не тільки структуру його будови, але і правила зображення на площині. Рисунок форми вушної раковини, як і раніше, слід виконувати лінійно-конструктивний рисунок. У роботі над рисунком вуха необхідно строго дотримуватися методичної послідовності, про яку не раз згадувалося в попередніх розділах.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати рисунок вуха в різних ракурсах.
- 4.2 На форматі А3 закомпонувати рисунок вуха в двох положеннях.
- 4.3 Виконати побудову та конструктивний рисунок вуха.
- 4.4 Виконати тональне рішення рисунка вуха.
- 4.5 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

5 Висновки: Щоб навчитися рисувати вухо, починаючому портретистові потрібно вивчити його форму. Для цього найкраще узагальнювати непотрібні деталі і запам'ятовувати основні елементи. Можна провести аналогію з яким-небудь предметом на який схоже вухо. Наприклад, вухо нагадує знак питання або форму перевернутої груші. На схемі нижче, я показав послідовність того, як можна нарисувати вухо, йдучи від простого до складного. Спочатку зображений силует груші. Далі ми перевертаємо його і відсікаємо прямою лінією фрагмент зліва. Потім знову злегка нахилиє, тому що вуха розташовуються не строго вертикально.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як правильно будувати вухо?
- 6.2 Конструктивна побудова вуха людини?
- 6.3 Тональне вирішення вуха людини?
- 6.4 Як досягти цілісності рисунку?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №102-107

Тема: Рисунок обрубовочної конструкції гіпсової голови. Ескіз. Рисунок гіпсової голови. Екорше. Ескіз. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми предмета. Виявлення характеру об'ємів. Лінійно-конструктивна побудова з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови. Корегування і уточнення рисунку. Опрацювання дрібних деталей. Виявлення світлотіні з врахуванням перспективи. Внесення уточнень щодо будови форми голови. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання рисунку обрубовочної конструкції гіпсової голови, екорше. Навчитися виконувати композицію в форматі, пропорційність. Навчитися виконувати аналіз форми предмета та виявлення характеру об'ємів. Ознайомитися з лінійно-конструктивною побудовою з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту та виконувати аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови. Навчитися корегувати і уточнювати рисунок. Опрацювати дрібні деталі. Навчитися виявляти світлотіні з врахуванням перспективи, вносити уточнення щодо будови форми голови. Навчитися досягати цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Рисунки гіпсових голів доцільно і необхідно тому, що в творах великих майстрів вже знайдені й узагальнено взяті з дійсності форми, і рисуючи має перед собою готову характеристику натури. Це спрощує завдання для початківця, даючи йому можливість зосередити всю увагу на побудові основних частин моделі. Крім того, її непорушність і ясно виражена світлотінь полегшують вирішення завдань, що стоять перед починаючим художником. Починаючи рисувати голову, потрібно передусім подбати про її постановку і освітлення.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати рисунок обрубовочної конструкції гіпсової голови.

- 4.2 Виконати серію ескізів.
- 4.3 Виконати рисунок гіпсової голови.
- 4.4 Закомпонувати рисунок в форматі.
- 4.5 Визначити пропорції.
- 4.6 Проаналізувати форму предмета та виявити характер об'єму.
- 4.7 Виконати лінійно-конструктивну побудову з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту.
- 4.8 Аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови.
- 4.9 Опрацювати дрібні деталі.
- 4.10 Виявити світлотіні з врахуванням перспективи.
- 4.11 Внести уточнення щодо будови форми голови.
- 4.12 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.13 Завершити рисунок.

5 Висновки: Фон для гіпсової голови необхідно брати темніше освітлених її частин і світліше частин, що перебувають у тіні. Для яскраво освітлених голови найкраще рівний сірий фон: біля її світлих поверхонь він буде здаватися темніше, а в темних місцях висвітляться. Цей оптичний закон контрастності відіграє велику роль при передачі форми в просторі.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як визначити пропорції в рисунку?
- 6.2 Для чого треба виконувати ескізи перед початком головної роботи?
- 6.3 Як виконується аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови?

Література:

- 1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

- 10 Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов, В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М.:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №108-118

Тема: Виконання рисунку гіпсової античної голови (Антіной, Гера, Діана, Аполлон)

Конструкційна будова голови. Виконання ескізів. Вибрати кращий ескіз. Виявити характер античної голови. Композиційне вирішення. Побудова голови , пропорційність. Тональне рішення в рисунку. Об'єднання тіней в рисунку. Об'єднання світлових частин. Деталізація окремих рис античної голови. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати рисунок гіпсової античної голови (Антіной, Гера, Діана, Аполлон) Ознайомитися з конструкційною будовою голови. Виявити характер античної голови. Навчитися побудові голови, пропорційності. Навчитися методам виконання тонального рішення в рисунку та об'єднання тіней та світлотіньових частин в рисунку. Навчитися деталізації окремих рис античної голови.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Приступаючи до рисунку гіпсової голови, потрібно мати на увазі, що, зображувана умовно без торса, вона не має тих зовнішніх точок опори, за допомогою яких зазвичай будуються предмети, безпосередньо розташовані на площині (як, наприклад, на столі, підставці, землі). Табуретка, що стоїть на підлозі, ваза на столі малюються від нижньої основи, тобто від зовнішніх точок опори на площині. Голова, що зображається в просторі, не стикається ні з якою поверхнею, потребує особливого прийому побудови - в використанні власних внутрішніх точок опори. Ці опорні точки дають можливість будувати голову в будь-якому повороті і нахилі.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати конструкційну будову голови.
- 4.2 Виконати серію ескізів.
- 4.3 Виявити характер античної голови.
- 4.4 Вирішити композиційне вирішення.
- 4.5 Виконати побудову голови та тонально рішення в рисунку.
- 4.6 Об'єднати тіні в рисунку та світлові частини.
- 4.7 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.8 Узагальнити рисунок.

5 Висновки: Уміння порівнювати зображення з натурою, знаходити і виправляти помилки є необхідною умовою для успішного виконання малюнка. Для того щоб легше зіставляти рисунок з натурою, слід постаратися сприйняти їх як однорідні явища, тобто уявити реальну гіпсову голову як би намальованою. Тоді, швидко переводячи погляд з природи на рисунок, можна відразу відчувати різницю між ними - або в побудові, або в освітленні. При вигляді спокійного тону природи дуже часто впадає в очі тональна строкатість в рисунку. Правильно побудований, але «замучений» і збитий з тону рисунок при відомому досвіді можна виправити.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке екорше?
- 6.2 З чого почати будувати гіпсову голову?
- 6.3 Як правильно побудувати голову?
- 6.4 Як правильно об'єднати тіньові частини?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

- 10 Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов, В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М.:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №119-122

Тема: Розподіл тону на зображеннях ділянок голови людини в залежності від напрямку та характеру освітлення. Рисунок голови людини з натури. Композиційне рішення. Побудова голови людини. Тональне рішення.

1 Мета: Ознайомитися з методами розподілу тону на зображеннях ділянок голови людини в залежності від напрямку та характеру освітлення. Навчитися виконувати рисунок голови людини з натури. Навчитися пошуку композиційного рішення.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Обираючи позу, положення голови в просторі, необхідно помітити найхарактерніше, простежити за станом та настроєм даної людини, щоб з'явилося гостре бажання зобразити його в рисунку. Починаємо рисунок легкими дотиками олівця до паперу. Слабкими лініями намічаємо нахил, поворот і загальний характер форми голови. Як орієнтир використовуємо профільну лінію, лінії надбрівних дуг, кореня носа і підборіддя, які допоможуть знайти правильні пропорційні відношення.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати конструкційну будову голови людини з натури.
- 4.2 Виконати серію ескізів.
- 4.3 Виявити характер голови.
- 4.4 Вирішити композиційне вирішення.
- 4.5 Виконати побудова голови та тональне рішення в рисунку.
- 4.6 Об'єднати тіні в рисунку та світлові частини.
- 4.7 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.8 Узагальнити рисунок.

5 Висновки: Форму голови художнику допомагає прийняти освітлення. Світло, розташовуючись по поверхні обсягу голови, дає можливість художнику бачити її пластику, причому в першу мить, людина сприймає форму голови дуже узагальнено: голову як кулю, шию як циліндр, ніс як призму, очей як кулясту опуклість, і тільки згодом, при уважному розгляді, людина починає помічати всі тонкощі пластичної характеристики як голови в цілому, так і її деталей. Практика показала, що побудувати перспективне зображення простого геометричного тіла не так важко, але дати перспективне зображення такої складної форми, як голова людини, виявляється дуже складною справою. Тому, виходячи з педагогічного принципу навчання - від простого до складного, від загального до конкретного, вже художники епохи Відродження при навчанні рисунку голови виходили з застосування найпростіших геометричних форм, тобто учили бачити і представляти геометричну основу форми як всієї голови, так і кожної її частини. Дотримуючись цього принципу, рисувальник повинен подумки як би виконати початковий етап роботи скульптора, вирубували з дерева голову людини, ясно уявити собі узагальнену форму у вигляді обрубати. На рисунку А. Дюрера це наочно показано. Таким методом аналізу і побудови зображення голови і фігури людини користувалися багато художників. Прикладом можуть служити рисунки Гольбейна (кисть руки) і Шона. Практика довела, що метод обрубковки значно полегшує засвоєння правил перспективної побудови зображення на площині, їм в подальшому стали користуватися художники-педагоги і наступних століть, і наших днів.

6 Контрольні питання:

6.1 Що таке екорше?

6.2 З чого почати будувати голову людини з натури?

6.3 Як правильно побудувати голову?

6.4 Як правильно об'єднати тіньові частини?

Література:

1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №123-127

Тема: Виконати зображення голови людини в контражурі. Композиційне рішення. Побудова голови людини. Тональне рішення рисунку голови людини. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати зображення голови людини в контражурі. Навчитися пошуку композиційного рішення. Виконувати побудову голови людини та тональне рішення рисунку голови людини.

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Контражур, також контрове — освітлення в фотографії і живопису, при якому джерело світла розміщується позаду об'єкта і є дуже сильним або близько розташованим. Таке освітлення створює лінію світлового контура, що може розширюватися при збільшенні інтенсивності або віддаленні джерела світла від об'єкта. Художники і фотографи використовують підсвічування в тих умовах, коли необхідно передати чіткий контур об'єкта, а не його форму, наприклад, при фотозйомці силуетів. Контрове джерело світла можна використовувати також при стандартній портретній зйомці як додаткове.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати зображення голови людини в контражурі.
- 4.2 Композиційне рішення.
- 4.3 Побудувати голову людини.
- 4.4 Вирішити тональне рішення рисунку голови людини.
- 4.5 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.6 Узагальнити рисунок.

5 Висновки: Уміння порівнювати зображення з натурою, знаходити і виправляти помилки є необхідною умовою для успішного виконання малюнка. Для того щоб легше зіставляти рисунок з натурою, слід постаратися сприйняти їх як однорідні явища, тобто уявити реальну гіпсову голову як би намальованою. Тоді, швидко переводячи погляд з натури на рисунок, можна відразу відчувати різницю між ними - або в побудові, або в освітленні. При вигляді спокійного тону натури дуже часто впадає в очі тональна строкатість в рисунку. Правильно побудований, але «замучений» і збитий з тону рисунок при відомому досвіді можна виправити.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке контражур?
- 6.2 Методи побудови голови людини?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №128-132

Тема: Рисунок голови людини з плечовим поясом. Компонування на папері голови людини з плечовим поясом. Побудова голови й плечового поясу. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з виконанням рисунку голови людини з плечовим поясом. Навчитися конструювати та будувати рисунок на папері голови людини з плечовим поясом. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення. Навчитися виявляти півтони. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Приступаючи до конструктивного рисунку голови людини з включенням в рисунок плечового пояса, звичайно, необхідно детально ознайомитися з анатомічною будовою плечового пояса людини. В даному розділі про рисунок ми не будемо переповідати розділи анатомії (так як для цього існує спеціальна література), а тільки торкнемося конструктивних особливостей будови плечового пояса людини, про які треба знати.

Плечовий пояс людини схематично представляє собою ромбовидну похилу площадку. Серединна лінія майданчики плечового пояса сполучає яремну ямку і сьомий шийний хребець. Поперечна осьова лінія плечового пояса, проходячи через серединну лінію, з'єднує Акроміон лопаткових кісток.

При включенні в рисунок голови людини плечового пояса зверніть особливу увагу на положення ключиць в просторі. Ключиці грудини кінцем з'єднуються з грудиною, утворюючи яремну западину, а акроміальним кінцем з'єднуються з лопатками, в цілому представляючи собою конструкцію, схожу на цибулю для стрільби стрілами або велосипедний кермо.

Шия представляє собою подобу труби або циліндра, який виходить з

ромбовидної майданчики з нахилом вперед. Лінія з'єднання шиї і плечового пояса проходить через яремну ямку і сьомий шийний хребець. Конструктивно ладу шию в просторі, постарайтеся сприймати її саме як циліндр, без включення в обсяг грудинно-ключично-сосцевидних м'язів. Ці м'язи, обгортаючи обсяг шиї з двох сторін по косій лінії, візуально дають її неправильне положення в просторі. Через це студент, який не знає конструктивних особливостей рисунку голови людини з плечовим поясом, створює нахил шиї в протилежну сторону.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати рисунок голови людини з плечовим поясом.
- 4.2 Закомпонувати на папері голову людини з плечовим поясом.
- 4.3 Побудова голови й плечового поясу.
- 4.4 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.
- 4.5 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.6 Завершити роботу.

5 Висновки: Отже, якщо штрих - то, в основному, за формою. Штрих як самоціль зазвичай чужий рисунку, тому що руйнує матеріальність змальованих предметів і середу, в якій вони знаходяться. Найкращий штрих - той, який непомітний. Перше, що повинні сприймати в вашому конструктивно рисунку - це передачу обсягу намальованого предмета. І тільки потім повинен виникнути питання: «А як це зроблено?».

Ілюстрація показує тонову розтяжку, виконану графітовим олівцем. Всі тонові частини розтяжки виконані з однаковим ступенем натиску, але в кожний наступний елемент додавався шар штриха з невеликою відмінністю напрямки від попереднього шару.

Про гумці для стирання графіту олівця. У деяких виданнях по академічному рисунку написано, що гумкою треба користуватися тільки в крайніх випадках, щоб уникнути порушення поверхневого шару паперу. Це неправда: користуватися можна, тим більше в навчальному рисунку. Гумка - це такий же інструмент, як і олівець. І можна з упевненістю заявити, що технічно створити ілюзію об'єму без використання гумки неможливо. Робоча гумка повинна мати гостро заточені межі.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Послідовність виконання рисунку голови людини з плечовим поясом?
- 6.2 Які геометричні тіла нагадують голова, шия та плечовий пояс людини?
- 6.3 Чи потрібні зарисовки голови людини з плечовим поясом перед початком роботи на форматі листа?
- 6.4 Основні кістки черепа?
- 6.5 Як передати нахил плечового поясу?
- 6.6 Метод компоновки за рахунок опорних точок на форматі листа?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №133-139

Тема: Зображення голови людини в контражурі. Зображення голови людини при свічному освітленні. Визначення графічними засобами характерних рис та особливостей портрету. Психологічний портрет. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми предмета. Виявлення характеру і особливостей портрету моделі. Лінійно-конструктивна побудова з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Характерні риси голови. Побудова та аналіз форм голови згідно з анатомічною будовою. Знаходження опорних точок. Виявлення світлотіні. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів,рефлексів. Ліпка форми по світлу. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати зображення голови людини в контражурі та при свічному освітленні. Визначати графічними засобами характерні риси та

особливості портрету. Навчитися виконувати психологічний портрет, композицію в форматі, пропорційність, аналіз форми предмета. Виявляти характер і особливості портрету моделі, лінійно-конструктивну побудову з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту, характерні риси голови. Навчитися побудові та аналізу форм голови згідно з анатомічною будовою. Навчитися знаходити опорні точок та виявляти світлотіні. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення. Ознайомитися з методами виявлення півтонів, рефлексів та ліпка форми по світлу. Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Портрет – це зображення або опис якої-небудь людини або групи людей, що існують або існували в реальній дійсності. зображення обличчя людини – це самий складний вид образотворчого мистецтва. Навчитися рисувати портрет людини правильно, навіть простим олівцем, вимагає не тільки часу на навчання, але і таланту. Складність рисунка протрета людини полягає в умінні передати емоційний стан людини, його міміку, глибину погляду і т. д. Для цього потрібно правильно нарисувати очі, точно повторити форму губ людини та інші риси його обличчя, щоб намалювати портрет людини правильно, важливо зробити перший контур, контур обличчя. Рисувати обличчя людини поетапно просто і цікаво. Головне, точно зробити перші кроки. На цьому етапі рисувати буде набагато легше, але потрібно бути гранично уважним і акуратним.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати серію ескізів голови людини в контражурі.

4.2 Вибрати найкращий варіант та закомпонувати його на форматі А3.

4.3 Провести контроль крайніх точок по відношенню до формату листа.

4.4 Конструктивна побудова голови людини з урахуванням центральної осі та пропорцій обличчя.

4.5 Виявити перспективне скорочення голови.

4.6 Виконати світлотіньове рішення з урахуванням контра журнаго освітлення.

4.7 Виконати серію ескізів голови людини при свічному освітленні.

4.8 Визначити графічними засобами характерні риси та особливості портрету.

4.9 Виконати серію ескізів психологічного портрету.

4.10 Вибрати найкращий варіант та закомпонувати його на форматі А3.

4.11 Виявити пропорції співвідношення частин обличчя та вираз характеру обличчя.

- 4.12 Лінійно-конструктивна побудова з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту.
- 4.13 Виявити характерні риси голови.
- 4.14 Побудувати та проаналізувати форму голови згідно з анатомічною будовою.
- 4.15 Знаходження опорних точок.
- 4.16 Виявити світлотіні.
- 4.17 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.
- 4.18 Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу.

5 Висновки: Складність рисунка портрета людини полягає в умінні передати емоційний стан людини, його міміку.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке контражур?
- 6.2 Як передати зображення голови людини при свічному освітленні?
- 6.3 Методи побудови голови людини?
- 6.4 Як визначити графічними засобами характерні риси та особливості портрету?
- 6.5 Які методи передачі психологічного портрету?
- 6.6 Що таке ліпка світла по формі?
- 6.7 Яким методом можна знайти опорні точки?
- 6.8 Які основні закони побудови голови людини?

Література:

- 1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.

- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов. изд. Москва 2000., -120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение, 1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №140-149

Тема: Анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини. Рисунок гіпсової фігури Венери. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми предмета. Виявлення характеру об'ємів. Лінійно-конструктивна побудова з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Визначення пропорцій та співвідношень частин фігури. Виявлення світлотіні з врахуванням перспективи. Внесення уточнень щодо будови форми. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу. Опрацювання переднього плану, фону. Деталізація рисунку. Приведення до виразного цільного сприйняття рисунку, гармонійного підпорядкування. Узагальнення рисунку. Завершення завдання. Тональне рішення
Етюди

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання анатомічної, конструктивної та пластичної будови фігури людини. Навчитися виконувати рисунок гіпсової фігури Венери. Навчитися виконувати композицію в форматі, пропорційність, аналіз форми предмета. Виявляти характер і особливості портрету моделі, лінійно-конструктивну побудову з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Визначати пропорції та співвідношення частин фігури та виявляти світлотіні з врахуванням перспективи. Навчитися вносити уточнення щодо будови форми. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення. Навчитися виявляти півтони, рефлекси, ліпка форми по світлу. Опрацювати передній план фону. Навчитися деталізувати рисунок.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Процес виконання рисунку людської фігури можна поділити на 7 етапів:

I. Компонування

Спершу визначається масштаб зображуваної фігури, намічаються верхня і нижня лінії, в межах яких і розташовуватиметься зображення.

II. Постановка фігури

Після того, як задали розмір і визначили розташування фігури, необхідно її поставити. Тобто визначити лінію горизонту, намітити положення слідків ніг (в перспективі), площину на якій натура сидить чи стоїть.

III. Знаходження пропорцій людини

Щоб знайти основні пропорції, необхідно намітити місце лонного з'єднання, це поділити фігуру приблизно навпіл. За масштабну одиницю для визначення пропорцій зазвичай береться якась частина тіла, найчастіше голова. Можна скористатись античним каноном або каноном Мікеланджело. За ним вся фігура ділиться на 8 частин, кожна з яких приблизно дорівнює величині голови: 1 – голова, 2 - від підборіддя до ліній сосків, 3 – від сосків до пупка, 4 – від пупка до лонного горбка, 5 – від рівня лонного горбка до середини стегна, 6 – від середини стегна до нижньої частини коліна, 7 – від нижньої частини коліна до нижньої частини литки, 8 – від нижньої частини литки до підошви. Знайшовши загальні пропорції всієї фігури, починаємо шукати пропорції її окремих частин.

Можливість побачити пропорції та відчути зв'язок форм дають (сьомий шийний хребець - ззаду). Від яремної ямки ми проводимо вертикаль на площину, на якій знаходиться фігура. Так ми визначаємо центр ваги моделі, тобто знаходимо лінію центра ваги. Ця лінія проходить від яремної ямки (вигляд спереду) чи сьомого шийного хребця (вигляд ззаду) через центр ваги і торкається стопи опорної ноги (якщо модель спирається на ногу) чи приходить на центр між стопами (якщо фігура спирається на обидві ноги).

Орієнтуючись на лінію центра ваги, намічаємо за допомогою основних точок положення плечового і тазового поясів. Пропорції тазу та гомілок знаходимо, відмічаючи великі вертела стегнових кісток, надколінні чашки, внутрішню і зовнішню кісточку (виступи), п'яткову кістку, кінці пальців. Пропорції рук встановлюються відміткою голівко плечових кісток, ліктя, нижніх голівок променевої і ліктевої кісток. В кисті руки опорними точками є виступаючі кісточку суглобів та кінчики пальців.

Треба працювати над рисунками обох рук одночасно, з'ясовуючи співвідношення їх загальних пропорцій і напрям руху кожної руки. Основні напрями плеча, передпліччя і кисті руки з фалангами утворюють кути навіть у тому разі, коли рука витягнута.

Тепер, коли знайдено пропорції фігури, намічено головну лінію побудови, загальний вигляд натури, переходимо до наступного етапу.

IV. Виявлення характеру форми

Перш за все необхідно виразити конструктивну основу форм та підпорядкувати їх законам перспективи. Виявивши конструкцію форм, легше правильно показати їх характер.

Зовнішні форми людського тіла завжди зумовлені структурою кісток та м'язів. Знаходячи схему побудови фігури, ми беремо за основу найбільш

характерні та постійні підвищення та заглиблення на людському тілі. Таку схему дає розташування м'язів грудної клітини, прямих та косих м'язів живота, наприклад.

На цьому етапі головним є виявлення “великих форм”, тобто головного, а не другорядного. Жива форма людського тіла підпорядковується тим же законам перспективи, що й прості геометричні фігури, але вловити ці особливості важко, тому художники епохи відродження запропонували скористатись методом “обрубковки”. За його допомогою відображується тривимірність кожної форми, частини тіла.

V. Аналітичний аналіз форм

На цьому етапі відбувається уточнення форм фігури, перехід від узагальнення до деталізації, від великих до малих частин. Тут варто звернути увагу на осі різних частин тіла, на їх підпорядкування загальному рухові.

Моделюючи форми, важливо не забувати про простір навколо фігури: фігура не повинна здаватись приклеєною до аркуша (це одна з основних помилок учнів). Щоб заглибити фігуру в простір можна скористатись тим же методом “обрубковки”: побачити “грані” площин, з яких складаються форми тіла, коли ми їх оглядаємо з різних боків (передня, бокова, задня площини торса, наприклад).

VI. Детальне опрацювання форм

Цей етап невіддільний від попереднього. При аналітичному аналізі ми всю увагу зосереджуємо на анатомічній будові скелета та м'язів; при детальній проробці форм ми слідкуємо за нюансами пластики тіла, за впливом шкірно-жирового покриву на зовнішній вигляд тіла.

Треба уважно прослідкувати за явищами світлотіні – власними, падаючими тінями та рефlekсами.

VII. Підведення підсумків роботи та уточнення рисунку в тоні

Закінчуючи рисунок, необхідно подивитись на нього в цілому. Треба перевірити силу рефлексів, чи не надто вони яскраві і прикрасити при необхідності. Після цього перейти до перевірки перспективи як самої фігури, так і її оточення. Потім перейти до тонального уточнення. В глядача повинно скластись враження, ніби світло на фігурі поступово по мірі віддаленості від джерела згасає. Для цього необхідно надати найбільший контраст світла та тіні в найбільш освітленому місці, тобто найближчому до джерела світла, а в інших – менший контраст.

Важливою є передача цільності фігури та підпорядкування усіх деталей фігури й основному рухові.

Зображуючи людину в одязі, при побудові необхідно орієнтуватись на ті місця фігури, де одяг прилягає до тіла: плечовий пояс, тазовий пояс, колінні суглоби та сідничні м'язи, з них зазвичай звисають великі складки. З великої кількості складок варто відібрати найбільш характерні для виявлення форми. Одяг взагалі не потрібно перевантажувати складками, щоб вони не відволікали від головного – обличчя

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати анатомічну, конструктивну та пластичну будову фігури людини.
- 4.2 Виконати рисунок гіпсової фігури Венери.
- 4.3 Закомпонувати композицію в форматі.
- 4.4 Проаналізувати форму предмета.
- 4.5 Виконати лінійно-конструктивну побудову з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту.
- 4.6 Визначити пропорції та співвідношення частин фігури.
- 4.7 Виявити світлотіні з врахуванням перспективи.
- 4.8 Внесення уточнень щодо будови форми.
- 4.9 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.
- 4.10 Виявити півтони, рефлекси.
- 4.11 Опрацювати передній план, фон.
- 4.12 Закінчити роботу.

5 Висновки: Грамотно виконаний рисунок чи живопис з натури дають змогу визначити ступінь професійної підготовки студентів будь-якого творчого факультету художнього виду. Не існує ніякого іншого рисунку чи живопису, “специфічних” для живописця, графіка, архітектора, художника-монументаліста. Вміння розмістити зображуваний об’єкт, постановка моделі, визначення пропорцій на площині об’ємної форми і передача простору – все це є обов’язковим для майстрів будь-яких художніх спеціальностей.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які закони виконання конструктивної будови фігури людини?
- 6.2 Які закони виконання анатомічної будови фігури людини?
- 6.3 Які закони виконання пластичної будови фігури людини?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил

- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10 Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №150-157

Тема: Рисунок гіпсової фігури Гудона. Компонування на картинній площині. Конструктивна будова фігури. Визначення пропорцій та співвідношень частин фігури. Виявлення світлотіні з врахуванням перспективи. Внесення уточнень щодо будови форми. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу. Опрацювання переднього плану, фону. Деталізація рисунку. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати рисунок гіпсової фігури Гудона. Навчитися komponувати рисунок на картинній площині. Навчитися виконувати конструктивну будову фігури, визначенню пропорцій та співвідношень частин фігури. Виявляти світлотіні з врахуванням перспективи. Ознайомитися з процесом внесення уточнень щодо будови форми. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення та виявлення півтонів, рефлексів, ліпку форми по світлу. Ознайомитися з опрацюванням переднього плану, фону. Навчитися деталізувати рисунок. Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 натурна постановка - гіпсовий зліпок анатомічного торсу,
- 2.2 софіт (штучне освітлення),
- 2.3 фон - драперія (полотно) чи картон нейтрального сірого відтінку, мольберт.
- 2.4 папір формату А2, А3,
- 2.5 олівці графітні: 2Н, Н, НВ, В, 2В, 4В, 6В,
- 2.6 гумка.

3 Теоретичні відомості: Рисування гіпсового анатомічного торса — найбільш складної і довершеної форми людського тіла - є важливим навчальним завданням курсу рисуноку. Анатомічний розгляд торса, який як частина

фігури складається з тулуба та шиї з головою, дає студентам змогу визначити у рисунку пластичний характер його будови і взаємозв'язок між окремими частинами тіла. Зображення анатомічного торса потребує навичок окоміра, аналізу пропорцій, точної передачі форми і об'єму. Це і є головні складники тієї основи, на якій будується подальше удосконалення художньо-графічних навичок студентів.

Конструктивні опорні точки становлять орієнтири у роботі над побудовою форм, визначенням пропорцій і передачею рухів торса. Вони знаходяться на межах зламу форми, виступаючих кісткових і м'язових з'єднань, суглобів. Крізь ці точки прокреслюють лінії побудови, визначають об'єми, які використовують як частини пропорції.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Обрати для себе техніку виконання робіт (графічна), яка найбільше підходить для даної роботи і, використовуючи її, виконати ескізи.
- 4.2 Виконати конструктивну будову фігури.
- 4.3 Виконати композиційне рішення відповідно формату А3.
- 4.4 Досягти цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.5 Узагальнити, завершити роботу над рисунком.

5 Висновки: При виконанні рисунку гіпсового зліпка екорше Гудона нижньої кінцівки необхідно враховувати пропорції людської напівфігури, досягати підпорядкування частини цілому. Робота виконується в графічній техніці у відповідній послідовності на папері або картоні. Розміри ескізів та кількість задаються викладачем.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Етапи роботи над рисунком гіпсової фігури Гудона?
- 6.2 Методи компоновання на картинній площині?
- 6.3 Конструктивна будова фігури?
- 6.4 Як визначити пропорції та співвідношення частин фігури?
- 6.5 Методи виявлення світлотіні та тонального співвідношення?
- 6.6 Основні закони перспективного скорочення фігури?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №158-161

Тема: Рисунок чоловічої фігури з натури в двох поворотах. В ескізах виявити рух фігури людини. Виявити характер та пропорції фігури моделі. Конструктивна будова фігури. Досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання рисунку чоловічої фігури з натури в двох поворотах. В ескізах виявити рух фігури людини та характер та пропорції фігури моделі. Навчитися виконувати конструктивну будову фігури, досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Рисунок фігури потребує глибоких знань з пластичної анатомії, перспективи, кольорознавства. Потрібно систематично працювати з натури: писати та рисувати фігуру в різних положеннях (в фас, збоку, зі спини), в різних умовах освітлення та в різних живописних техніках. Необхідно урізноманітнювати постановки з точки зору пластичної характеристики, віку, професії, писати фігуру в одязі та оголеною. Живопис оголеної натури прийнято вважати вершиною живопису, вищою школою розвитку живописного бачення (сприйняття). Оголоною будовою тіла, гарним виразним кольором шкіри, виразними характерними пластичними формами.

Одяг натури по тону не повинен бути надто яскравим. Одяг одного спокійного тону, що не утруднює виявлення конструктивної побудови форм є найбільш прийнятним. Для постановки тематичного характеру слід підібрати людину тієї ж професії, специфіку якої відображає сюжет постановки.

Перші завдання краще виконувати зі стоячої моделі, сидяча чи лежача вимагають вміння передати просторове скорочення всієї фігури чи окремих її частин.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати серію ескізів людини з натури.

4.2 Закомпонувати композицію в форматі.

4.3 Проаналізувати об'ємні і лінійні співвідношення конструктивної будови фігури.

4.4 Виконати рисунок чоловічої фігури з натури в двох поворотах.

4.5 Підкорегувати і внести уточнення рисунку жіночої фігури в двох поворотах.

4.6 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.

4.7 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Вивчення людини починається з рисунку голови, потім торсу та фігури в цілому. Цей процес нерозривно поєднаний з вивченням пластичної анатомії. Дана певна послідовність у роботі над фігурою, якої необхідно дотримуватись, але пам'ятати, що при цьому можна вживати найрізноманітніші засоби, головне – дотримуватись порядку переходу від початкових узагальнень до дальшої деталізації з наступним синтезом у кінці роботи. Окремо можна виділити розділити в програмі по рисунку та живопису фігури: стояча фігура, фігура у сильному русі, сидяча фігура, фігура в ракурсі, група з двох фігур. В ході виконання вказаної програми розкривається окомір, тренується, розкривається зорова пам'ять, спостережливість, чутливість, просторове мислення, поглиблюється розуміння головного і характерного в зображуваних об'єктах та явищах. З оволодінням майстерністю в зображенні фігури молодому художнику відкривається свій шлях, з'являється можливість самостійної творчості.

6 Контрольні питання:

6.1 Які методи виконання рисунку чоловічої фігури з натури в двох поворотах?

6.2 Як закомпонувати на форматі листа рисунок?

6.3 Як виявити рух фігури людини та характер та пропорції фігури моделі?

6.4 Конструктивна будова фігури?

Література:

1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№162-169

Тема: Способи графічного зображення фігури людини. Короткочасні начерки фігури людини. Силуетні начерки. Начерки різними графічними матеріалами. Начерки сангіною. Начерки вугіллям. Начерки пером. Начерки фломастером. Досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися зі способами графічного зображення фігури людини. Навчитися виконувати короткочасні та силуетні начерки фігури людини, начерки різними графічними матеріалами, сангіною, вугіллям, пером, фломастером. Навчитися методам досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.
- 2.4 сангіна;

- 2.5 соус;
- 2.6 туш, перо;
- 2.7 вугілля;

3 Теоретичні відомості: Тривалі і короткі навчальні постановки, класні начерки і домашні завдання дають студенту широкі можливості для вивчення різних матеріалів і технік. Правильно вибраний матеріал дозволяє краще провести те чи інше завдання по рисунку. Так, практика показала, що при виконанні тривалих навчальних рисунків, особливо на перших курсах, корисно застосовувати графітні олівці. Робота в олівці полегшує перехід до інших сухим, але більш важким в технічному відношенні матеріалами малюнка-вугіллям, сангіною, соусом. Однак і на початковій стадії навчання при виборі матеріалу рисунка необхідно враховувати характер завдання, а також ступінь подготовленості учня.

У міру накопичення досвіду учень переходить до більш складних технік: так, на третьому, четвертому, п'ятому курсах в навчальних постановках застосовуються і такі матеріали, як вугілля, сангіна, соус. Суха техніка легша, ніж так звана мокра, при якій рисунок виконується пензлем будь-яким розводяться на воді барвником. Але найбільш важкі для виконання рисунку, в яких поєднуються різні матеріали, суха і мокра техніка, наприклад вугілля, сангіна, кисть, перо. Такі рисунки вимагають від студента певних навичок, зазвичай їх виконують на старших курсах.

4 Зміст роботи:

- 4.1 Знайти способи графічного зображення фігури людини.
- 4.2 Виконати короточасні начерки фігури людини.
- 4.3 Виконати силуетні начерки фігури людини.
- 4.4 Виконати начерки різними графічними матеріалами.
- 4.5 Виконати начерки сангіною, вугіллям, пером, фломастером.
- 4.6 Досягти цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.7 Завершити завдання.

5 Висновки: Просте вугілля як рисувальний матеріал використовувався художниками з глибокої давнини. Нескладний по техніці приготування, вугілля має великий тональний діапазон, зручний в роботі, легко стирається, незамінний при виконанні великих малюнків, їм зручно користуватися в ескізних роботах і швидких начерках. Перо як інструмент рисування своїми багатими можливостями з давніх пір привертало до себе увагу художників. Надзвичайно глибокий по тону, з приємною оксамитовою поверхнею, соус відрізняється від багатьох інших матеріалів, що застосовуються в рисунку, широким тональним діапазоном.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Які способи графічного зображення людини?
- 6.2 Як виконуються силуетні начерки?

6.3 Які існують графічні матеріали?

6.4 Що таке сангіна?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№170-175

Тема: Рисунок чоловічого оголеного торсу з натури в двох поворотах
Рисунок чоловічого оголеного торсу з натури в двох поворотах. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми фігури. Виявлення характеру об'ємів. Лінійно-конструктивна побудова фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови фігури в двох поворотах. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу. Досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому. Завершення завдання.

1 Мета: Навчитися виконувати рисунок чоловічого оголеного торсу з натури в двох поворотах в форматі. Навчитися пропорційності та аналіз форми фігури, об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови фігури в

двох поворотах. Навчитися виявляти характер об'ємів, лінійно-конструктивну побудову фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення. Навчитися виявляти півтони, рефлекси, ліпку форми по світлу. Навчитися методам досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Для першої постановки краще не вибирати модель з атлетичною фігурою, а вибрати чоловіка зі звичайними пропорціями і гарно окресленими формами. Модель для першого разу треба ставити в просту природну позу з упором на одну ногу. Світло повинно падати зверху і трохи спереду так, щоб форми гарно проглядались, а падаючі тіні не охоплювали великих площин на фігурі. Якщо ви працюєте, сидячи, модель можна поставити на підлогу, а якщо стоячи – на подіум з таким розрахунком, щоб ваш прямий погляд впирався приблизно в центр фігури. Інакше (якщо модель стоятиме на підлозі) створиться ракурс і ноги в рисунку будуть короткими. Тепер необхідно роздивитись фігуру з усіх сторін, відмітити пропорції і характерні особливості та уявити її вже зображеною на папері.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати серію ескізів людини з натури.

4.2 Закомпонувати композицію в форматі.

4.3 Проаналізувати об'ємні і лінійні співвідношення конструктивної будови фігури.

4.4 Виконати рисунок чоловічої фігури з натури в двох поворотах.

4.5 Підкорегувати і внести уточнення рисунку жіночої фігури в двох поворотах.

4.6 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.

4.7 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Перед роботою над довготривалою постановкою корисно зробити попередньо ескіз на окремому аркуші паперу. В ескізі необхідно знайти композиційне розміщення фігури. Місця повинно вистачити для голови та ніг. Розміщувати фігуру необхідно в залежності від напрямку руху фігури чи погляду натурника. Тільки тоді, коли буде знайдена композиція рисунка в ескізі, можна буде почати роботу на основному аркуші.

6 Контрольні питання:

6.1 Що таке лінійно-конструктивна побудова фігури?

6.2 Як виявити світлотіні?

6.3 Для чого робити короткочасні начерки?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №176-182

Тема: Рисунок жіночої фігури з натури в двох поворотах. Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми фігури. Виявлення характеру об'ємів. Лінійно-конструктивна побудова фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Аналіз об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови фігури. Корегування і уточнення рисунку жіночої фігури в двох поворотах. Детальне опрацювання світлотіньових співвідношень. Виявлення півтонів, рефлексів. Ліпка форми по світлу. Досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методом виконання рисунку жіночої фігури з

натури в двох поворотах. Навчитися пропорційності та аналіз форми фігури, об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови фігури в двох поворотах. Навчитися виявляти характер об'ємів, лінійно-конструктивну побудову фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Навчитися корегувати і уточнювати рисунок жіночої фігури в двох поворотах. Детально опрацювати світлотіньові співвідношення. Навчитися виявляти півтони, рефлекси, ліпку форми по світлу. Навчитися методам досягнення цілісності роботи, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Для першої постановки краще не вибирати модель з атлетичною фігурою, а вибрати чоловіка зі звичайними пропорціями і гарно окресленими формами. Модель для першого разу треба ставити в просту природну позу з упором на одну ногу. Світло повинно падати зверху і трохи спереду так, щоб форми гарно проглядались, а падаючі тіні не охоплювали великих площин на фігурі. Якщо ви працюєте, сидячи, модель можна поставити на підлогу, а якщо стоячи – на подіум з таким розрахунком, щоб ваш прямий погляд впирався приблизно в центр фігури. Інакше (якщо модель стоятиме на підлозі) створиться ракурс і ноги в рисунку будуть короткими. Тепер необхідно роздивитись фігуру з усіх сторін, відмітити пропорції і характерні особливості та уявити її вже зображеною на папері.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати серію ескізів людини з натури.

4.2 Закомпонувати композиційов форматі.

4.3 Проаналізувати об'ємні і лінійні співвідношення конструктивної будови фігури.

4.4 Виконати рисунок жіночої фігури з натури в двох поворотах.

4.5 Підкорегувати і внести уточнення рисунку жіночої фігури в двох поворотах.

4.6 Детально опрацювати світлотіньові співвідношення.

4.7 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Перед роботою над довготривалою постановкою корисно зробити попередньо ескіз на окремому аркуші паперу. В ескізі необхідно знайти композиційне розміщення фігури. Місця повинно вистачити для голови та ніг. Розміщувати фігуру необхідно в залежності від напрямку руху фігури чи погляду натурника. Тільки тоді, коли буде знайдена композиція рисунка в ескізі, можна буде почати роботу на основному аркуші.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Що таке гризайль?
- 6.2 Як виявити світлотіні?
- 6.3 Для чого робити короткочасні начерки?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№183-194

Тема: Розробка стилізованого зображення фігури людини в ескізах. Виконання стилізації фігури людини в техніці «гризайль». Композиція в форматі. Пропорційність. Аналіз форми фігури. Виявлення характеру об'ємів. Лінійно-конструктивна побудова фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Виявлення світлотіні, за рахунок площинних заливок. Градація тону. Вивчення прийомів стилізації фігури людини. Розробка стилізованого зображення фігури людини на основі начерків з натури. Короткочасні начерки фігури. Виконання лінійної стилізації. Виконання стилізованого зображення за допомогою плями та лінії. Виконання стилізації з використанням графічних фактур. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з розробкою стилізованого зображення фігури людини в ескізах. Навчитися виконувати стилізацію фігури людини в техніці «гризайль». Навчитися пропорційності та аналізу форми фігури, об'ємних і лінійних співвідношень, конструктивної будови фігури в двох поворотах. Навчитися виявляти характер об'ємів, лінійно-конструктивну побудову фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту. Навчитися виявляти світлотінь, за рахунок площинних заливок, градацію тону. Вивчити прийоми стилізації фігури людини. Навчитися розробляти стилізоване зображення фігури людини на основі начерків з природи. Виконувати короткочасні начерки фігури, лінійну стилізацію, стилізоване зображення за допомогою плями та лінії, стилізацію з використанням графічних фактур. Навчитися методам досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Важливий етап в виконанні довготривалого етюд – робота над підмальовкою (перша прописка). В підмальовку в узагальненому вигляді визначаються великі тонально-кольорові відношення між основними, ведучими тонами природи, співвідношення тіні, світла, півтіні, рефлексів. Фарби варто наносити великим пензлем тонким шаром, щоб підмальовок просох; живопис на сирому підмальовку, як і переписування на напівсирому полотні неодмінно приведуть до потемніння кольорів.

Дуже важливо визначити тональність фігури по відношенню до фону, простору. Головне жрисункове завдання – написання предмета в оточенні, тому треба прослідкувати, щоб різких меж між фігурою та фоном не було, особливо в темних місцях. Більш віддалені джерела світла і від художника частини фігури вирішуються більш м'яко та узагальнено.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати розробку стилізованого зображення фігури людини в ескізах.

4.2 Виконати стилізацію фігури людини в техніці «гризайль».

4.3 Лінійно-конструктивна побудова фігури з урахуванням перспективних скорочень та лінії горизонту.

4.4 Виявити світлотіні, за рахунок площинних заливок та градацію тону.

4.5 Вивчити прийоми стилізації фігури людини.

4.6 Розробити стилізоване зображення фігури людини на основі начерків з природи.

4.7 Виконати короткочасні начерки фігури.

4.8 Виконати лінійну стилізацію.

4.9 Виконати стилізоване зображення за допомогою плями та лінії.

4.10 Виконати стилізацію з використанням графічних фактур.

4.11 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Робота над зображенням фігури людини базується на тих же вимогах. Грамотне зображення в тоні створюється в результаті знаходження відповідних натурі тональних відношень моделі, постійного порівняння розмірів, пропорцій; цільного бачення, вміння підпорядковувати деталі єдиному цілому, загальному колоритові.

6 Контрольні питання:

6.1 Як виконується розробка стилізованого зображення фігури людини в ескізах?

6.2 Що таке «гризайль»?

6.3 Як виконати стилізацію фігури людини в техніці «гризайль»?

6.4 Як закомпонувати композицію в форматі?

6.5 Як виявити характер об'єму?

6.6 Прийоми стилізації фігури людини?

Література:

1 Норлинг Э. Объемный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.

2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.

3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988

4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.

5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.

6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007

7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе

8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил

9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

10 Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.

11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.

12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.

13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.

14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.

15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №195-198

Тема: Стилізоване зображення фігури людини в народному вбранні. Пошуки варіантів стилізованого зображення. Виконання стилізації в обраній графічній техніці. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методами виконання стилізованого зображення фігури людини в народному вбранні. Навчитися виконувати пошук варіантів стилізованого зображення, стилізацію в обраній графічній техніці. Навчитися методам досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Із різноманітних форм природи людська фігура – найдосконаліша і найскладніша. Вивчення людської фігури озброює художника професійними знаннями, потрібними для роботи в усіх видах і жанрах образотворчого мистецтва. Зображення натури повинно опиратися на глибокі знання пластичної анатомії та перспективи, на здатність швидко та вірно вловлювати пропорції, на вміння бачити та зображувати форми конструктивно.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати начерки фігури людини в сучасному одязі.

4.2 Зробити пошук варіантів стилізованого зображення.

4.3 Виконати стилізацію в обраній графічній техніці.

4.4 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому в рисунку.

4.5 Виконати стилізоване зображення фігури людини в сучасному одязі.

4.6 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Робота над зображенням фігури людини базується на тих же вимогах. Грамотне зображення в тоні створюється в результаті знаходження відповідних натурі тональних відношень моделі, постійного порівняння розмірів, пропорцій; цільного бачення, вміння підпорядковувати деталі єдиному цілому, загальному колоритові.

6 Контрольні питання:

6.1 Що таке стилізація?

6.2 Як виглядає сучасний одяг?

6.3 Як досягти цілісності в рисунку?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной природы». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 Наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №199-202

Тема: Стилiзоване зображення фігури людини в сучасному одязі. Начерки фігури людини в сучасному одязі. Пошуки варіантів стилізованого зображення. Досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання.

1 Мета: Ознайомитися з методом виконання стилізоване зображення фігури людини в сучасному одязі. Виконувати начерки фігури людини в сучасному одязі. Навчитися методам пошуку варіантів стилізованого зображення, досягнення цілісності рисунку,гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

2.1 папір;

2.2 графітні олівці різної твердості;

2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Стилізація як один з художніх методів є способом відображення об'єктів дійсності в процесі їх творчої переробки і видозміни при максимально або мінімально можливому або необхідному художньому узагальненні. «Узагальнення» є визначальним фактором в ході виконання стилізації. Під «узагальненням» у філософській літературі мається на увазі «логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального». Узагальнення є уявне об'єднання подібних за будь-якими ознаками, якостями об'єктів і явищ дійсності. За основу будь-якого узагальнення можуть братися різні ознаки подібних предметів.

Узагальнення має важливе значення в житті кожної людини, так як пізнання навколишнього світу, завдяки узагальненню, становить необхідну основу наших уявлень і понять про об'єктивну дійсність. Орієнтація людини в навколишньому світі відбувається в системі гранично узагальнених уявлень і знань про світ. «Узагальнення - одне з найважливіших засобів пізнання, що дозволяє витягувати загальні принципи (закони) з хаосу об'єктів і явищ, уніфікувати їх в «єдиній формулі» і ототожнювати їх з безліччю різних речей і подій».

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати начерки фігури людини в сучасному одязі.

4.2 Зробити пошук варіантів стилізованого зображення.

4.3 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому в рисунку.

4.4 Виконати стилізоване зображення фігури людини в сучасному одязі.

4.5 Узагальнити та завершити рисунок.

5 Висновки: Стилізація фігури жінки і розробка декору національного костюма, симетричність композиції, застосування різних способів формоутворення при виконанні стилізації простежується в тематичних композиціях, яким останнім часом майстри «витинанки» приділяють велику увагу. Декоративні панно присвячуються народним і релігійним свят, художнім ремеслам, архітектурним пам'яткам Білорусі та ін. Прекрасні по композиції і орнаментальному рішенням роботи сучасних майстрів передають красу і поетичність старовинних білоруських обрядів, свят, історичних образів.

6 Контрольні питання:

6.1 Що таке стилізація?

6.2 Як виглядає сучасний одяг?

6.3 Як досягти цілісності в рисунку?

6.4 Як за рахунок одягу змінюються пропорції людини?

Література:

- 1 Норлинг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи№203

Тема: Начерки фігури людини в динаміці (танці, спорт).

1 Мета: Навчитися виконувати начерки фігури людини в динаміці(танці, спорт).

2Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Головним у даному завданні є правильна побудова пропорцій тіла, а також графічний підхід та правильна композиція. Світлотіньовий розбір можна робити за допомогою легкого штриху, або графічних елементів – лінії, плями, крапки і т.д. Для виконання роботи достатньо вибрати п'ять кращих начерків. Для першої постановки краще не

вибирати модель з атлетичною фігурою, а вибрати чоловіка зі звичайними пропорціями і гарно окресленими формами. Модель для першого разу треба ставити в просту природну позу з упором на одну ногу. Світло повинно падати зверху і трохи спереду так, щоб форми гарно проглядались, а падаючі тіні не охоплювали великих площин на фігурі. Якщо ви працюєте, сидячи, модель можна поставити на підлогу, а якщо стоячи – на подіум з таким розрахунком, щоб ваш прямий погляд впирався приблизно в центр фігури. Інакше (якщо модель стоятиме на підлозі) створиться ракурс і ноги в рисунку будуть короткими. Тепер необхідно роздивитись фігуру з усіх сторін, відмітити пропорції і характерні особливості та уявити її вже зображеною на папері.

4 Зміст роботи:

4.1 Виконати серію ескізів людей в русі.

5 Висновки: Начерк фігури виконується 15-20 хв. Для того, щоб у рисунку була жива графічна лінія, рекомендується зразу використовувати м'які матеріали, гелеві ручки тобто, без використання гумки. Звичайно, перші будуть не дуже досконалі, проте завдяки такому підходу око починає узагальнювати натуру та краще бачити пропорції тіла. Це своєрідний тренінг для зору та рук.

6 Контрольні питання:

6.1 Які закони конструктивної будови фігури людини?

6.2 Які анатомічні зміни відбуваються під час руху людини?

Література:

- 1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок:Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)

- 10 Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов, В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М.:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.
- 15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.

Інструкція для виконання практичної роботи №204-207

Тема: Пошуки варіантів стилізованого зображення. Виконання стилізації з використанням графічних фактур. Пошуки варіантів стилізованого зображення. Досягнення цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому. Узагальнення рисунку. Завершення завдання

1 Мета: Навчитися методам пошуку варіантів стилізованого зображення. Навчитися виконанню стилізації з використанням графічних фактур. Вести пошук варіантів стилізованого зображення. Навчитися досягненню цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.

2 Матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення:

- 2.1 папір;
- 2.2 графітні олівці різної твердості;
- 2.3 знімаючі графіт засоби.

3 Теоретичні відомості: Стилізація як один з художніх методів є способом відображення об'єктів дійсності в процесі їх творчої переробки і видозміни при максимально або мінімально можливому або необхідному художньому узагальненні. «Узагальнення» є визначальним фактором в ході виконання стилізації. Під «узагальненням» у філософській літературі мається на увазі «логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального». Узагальнення є уявне об'єднання подібних за будь-якими ознаками, якостями об'єктів і явищ дійсності. За основу будь-якого узагальнення можуть братися різні ознаки подібних предметів.

Узагальнення має важливе значення в житті кожної людини, так як пізнання навколишнього світу, завдяки узагальненню, становить необхідну основу наших уявлень і понять про об'єктивну дійсність. Орієнтація людини в навколишньому світі відбувається в системі гранично узагальнених уявлень і знань про світ. «Узагальнення - одне з найважливіших засобів пізнання, що дозволяє витягувати загальні принципи (закони) з хаосу об'єктів і явищ, уніфікувати їх в «єдиній формулі» і ототожнювати їх з безліччю різних речей і подій».

4 Зміст роботи:

- 4.1 Виконати пошуки варіантів стилізованого зображення.
- 4.2 Виконати стилізацію з використанням графічних фактур.
- 4.3 Досягти цілісності рисунку, гармонійного підпорядкування частин цілому.
- 4.4 Узагальнити рисунок.

5 Висновки: Художній метод стилізації в курсі композиції професійної підготовки майбутнього дизайнера посідає одне з ключових місць, оскільки завдяки ньому найвиразніше виявляються принципи цілісної організації образотворчого матеріалу за законами домірності, ритмічності й гармонії. Досягнення вершин майстерності в художній стилізації предметного середовища є запорукою творчого розвитку майбутнього дизайнера.

6 Контрольні питання:

- 6.1 Як відбувається пошук стилізації зображення?
- 6.2 Які графічні фактури можна використати при стилізації?
- 6.3 Які існують варіанти стилізації зображення?
- 6.4 Як досягнути цілісності рисунку?

Література:

- 1 Норлінг Э.Объёмный рисунок и перспектива М.:Изд-во Эксмо, 2004.-160., ил.
- 2 В.Сенин., О.Коваль., Школа рисунка карандашом., Харьков, Белгород., 2007.-108 с.,ил.
- 3 Баммес Г. Художественная пластическая анатомия человека.- Дрезден.1988
- 4 Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников М 2001.-136 с.: ил.
- 5 Ростовцев Н.Н. Академический рисунок: Учебник для студентов худож.-граф. Фак. Пед ин-тов.-2е изд., доп и перераб.: М. Просвещение, 1984.,-240 с., ил.
- 6 Ли. Н. Основы учебного академического рисунка.- М. Эксмо, 2007
- 7 А.Борщ. Рисунок в средней художественной школе
- 8 Пособие по технике рисования: справочник художника/ Питер Станьер;- М.:Аст, Астрель,2007.-207 с.: ил
- 9 Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в академическом рисовании.- М.: Из-во Эксмо-Прес 2002-168 с.,(Серия «Классическая библиотека художника»)
- 10Тихонов С.В. Рисунок: Учебное пособие для вузов/ С.В.Тихонов,В.Г. Димьянов, В.Б.Подрезков.-М.:Стройиздат, 1983.-296с,ил.
- 11 Георг Клебер «Полный курс рисунка обнаженной натуры». Для начинающих и студентов художественных вузов.изд.Москва2000.,-120с.
- 12 Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты -М. Просвещение,1981.
- 13 Академический рисунок.- М.: Просвещение.-1973.-83 с. Ростовцев Н.Н.
- 14 наброски и зарисовки. – М.:Просвещение.-1970.-64с. Кузин В.С.

15 Школа изобразительного искусства. 3-изд. В 10 книгах. – М, 1988.